

16+

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 44 (5305) 22 лістапада 2024 г.

ISSN 0024-4686

Місія —
дапамагаць
людзям
стар. 4

Творчасць,
што ахінае
сэрца
стар. 6

Жывапісная
мова
пачуццяў
стар. 13

Аб стратах, вяртаннях і набытках

Фота Кастуся Дробава.

Будынак галоўнага корпуса Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі.

Сёння фасад адной з галоўных скарбніц краіны — Нацыянальнага мастацкага музея — упрыгожвае рэпрадукцыя карціны народнага мастака Беларусі Мая Данцыга «Мой горад старажытны, малады» 1972 года. На палатне, своеасаблівым партрэце Мінска, жывапісец адлюстравалі амаль увесь гістарычны цэнтр — той, якім мы яго бачым сёння, той, што ў свой час змяняўся, пазбаўляўся пэўных характэрных рыс, аднак набываў новыя. Творца імкнуўся паказаць рух — сведчанне пераўтварэнняў, імкнення да новага жыцця.

Старажытную і маладую сталіцу Беларусі складана ўявіць без яе істотнага складніка — Нацыянальнага мастацкага музея. 85 гадоў таму была створана Дзяржаўная карцінная галерэя БССР, размешчаная ў будынку Вышэйшай камуністычнай сельскагаспадарчай школы (гэта была дарэвалюцыйная пабудова мінскай жаночай гімназіі па вул. Карла Маркса, 29). А потым — Вялікая Айчынная вайна, рабаванне музея і знікненне яго ўжо на той час багатай калекцыі... Збор галерэі перастаў існаваць, лёс часткі работ дагэтуль не вядомы.

Пасля вызвалення Мінска Дзяржаўную карцінную галерэю размясцілі ў часовых памяшканнях Дома прафсаюзаў на плошчы Свабоды, 23. Ішло аднаўленне, неверагоднымі высылкамі нешматлікіх супрацоўнікаў папаўняліся калекцыі, каб у 1957 годзе пераехаць у новы будынак, праектаваннем якога займаўся архітэктар Міхаіл Баклануў. Так ужо Дзяржаўны мастацкі музей БССР на Леніна, 20, строгі і прыгожы, з масіўным фасадом, стаў адным з сімвалаў сталіцы. Яго адкрыццё адбылося 5 лістапада — дата сёння лічыцца днём нараджэння Нацыянальнага мастацкага, статус якога музей атрымаў у 1993 годзе.

У тым ліку зваротам да карціны Мая Данцыга, аднаго з найярчэйшых твораў айчыннага выяўленчага мастацтва, скарбніца адзначае сваё 85-годдзе. Між тым гэтымі святочнымі днямі тут раскажваюць аб самым важным у яе гісторыі — стратах, вяртаннях і набытках.

Працяг на стар. 12 ►

«ЛіМ»-акцэнт

Актуальна. Прэзідэнт Беларусі, Старшыня АУНС Аляксандр Лукашэнка правёў днямі пасяджэнне Прэзідыума Усебеларускага народнага сходу. Кіраўнік дзяржавы ў пачатку мерапрыемства адзначыў, што гэтае пасяджэнне Прэзідыума першае, і таму абазначыў прыярытэты ў рабоце УНС — вышэйшага канстытуцыйнага прадстаўнічага органа народаўладдзя. «Я павінен сказаць тое, што мяне вельмі непакоіць у частцы Усебеларускага народнага сходу. Я вырашыў правесці сёння пасяджэнне Прэзідыума ў шырокім складзе, паколькі нам трэба вырашыць галоўнае пытанне (можа, нават не вырашыць, яно вырашана ў Канстытуцыі): мы ўсе павінны разумець, што УНС нікому не павінен пераходзіць працаваць. УНС не павінен стаяць над іншымі органамі ўлады, бо мы створым самі сабе праблемы», — падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка. Прапановы, якія датычацца асобных аспектаў дзейнасці УНС, былі вынесены на абмеркаванне.

Віншаванне. Кіраўнік дзяржавы Аляксандр Лукашэнка павіншаваў з днём нараджэння Патрыярха Маскоўскага і ўсяе Русі Кірыла. «Ваша жыццё — прыклад беззапаветнага служэння ідэалам добра і міласэрнасці. Ваша нястомная праца на карысць Праваслаўнай Царквы і грамадства дорыць упэўненасць і спакой людзям. Праз пастырскае слова з заклікам да захавання хрысціянскіх каштоўнасцей і культурнай спадчыны ўзбагачаюцца нашы духоўныя асновы. Асабліва каштоўны ўклад, які вы ўносіце ў развіццё міжнароднага дыялогу, ва ўмацаванні беларуска-расійскай дружбы», — гаворыцца ў віншаванні.

Афіцыйна. Прэзідэнт Беларусі падпісаў Указ № 422, якім удасканалююцца падыходы па фінансаванні дзейнасці дзяржаўных тэатраў. З 1 студзеня 2025 года стварэнне новых пастановак, правядзенне гастролі, аплата камунальных паслуг, эксплуатацыйных расходаў і выплата заробтнай платы будуча абыццёва ўключаюцца на парытэтай аснове (50/50) са сродкаў бюджэту і ўласных даходаў тэатраў. Дадаткова дзяржаўная падтрымка будзе аказана на перыяд правядзення тэатрамі рамонтных работ шляхам перадачы ім у бязвыплатнае карыстанне іншых памяшканняў, якія знаходзяцца ў дзяржаўнай уласнасці, аплаты за кошт бюджэту камунальных паслуг і транспарту, што выкарыстоўваецца для ажыццяўлення асноўнай дзейнасці.

Супрацоўніцтва. Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы і Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы ладзяць для аматараў культуры новы сумесны праект у межах супрацоўніцтва. Удзельнікі атрымаюць цудоўную магчымасць наведаць адразу тэатр і музей. Набыўшы квіток у Купалаўскі на месца Янкі Купалы «ў левай ложы каля самай сцэны», глядач атрымае ў падарунак памятную флаер з купонам. Па купоне дзвюм асобам можна будзе бясплатна трапіць у музей Янкі Купалы на экскурсію, прысвечаную жыццю і творчаму шляху Песняра.

Фестываль. З 28 лістапада да 3 снежня ў Бабруйску будзе праходзіць IX Рэспубліканскі фестываль нацыянальнай драматургіі імя Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча. Удзел возьмуць артысты з розных гарадоў Беларусі (усяго прадставяць пяць абласцей). Конкурсная праграма парадзе творамі толькі беларускіх драматургаў. На ўдзел у фестывалі рэспубліканскага маштабу прэтэндавалі 24 спектаклі. У выніку на суд гледача і журы вынесуць 11 пастановак. Першы фестываль адбыўся ў 1998 годзе, калі кожны прафесійны тэатр Беларусі прадставіў свае спектаклі паводле п'ес беларускіх аўтараў.

● Фестываль аўтэнтычнай песні «Бабулі» пройдзе ў Любанскім раёне. На сцэне Любанскага раённага цэнтра культуры заўтра адбудзецца канцэрт-з'езд фальклорных гуртоў Любанскага, Лельчыцкага і Жыткавіцкага раёнаў. Штогод у рамках мерапрыемства праходзіць выстаўка вырабаў народных майстроў. Летась была прадстаўлена выцінанка, гэтым разам арганізуюць выстаўку-продаж паясоў ад народных майстроў Любаншчыны. Каларыту святу аўтэнтычнай песні дадасць і вечарына з традыцыйнымі народнымі танцамі, дадае БелТА.

Рэгіён. Фестываль аматарскіх тэатраў «Святло рампы» стартуе ў Магілёве. Праходзіць ён будзе да 24 лістапада. Як піша БелТА, сёлета выступяць калектывы з Мінска, Магілёва, Бабруйска, Светлагорска, Оршы, Жлобіна, Ляхавіч, а таксама Ніжняга Ноўгарада, Смаленска і Пушкіна (Расійская Федэрацыя). Па традыцыі журы будзе выбіраць найлепшыя спектакль, рэжысёрскую работу, мужчынскую і жаночую ролю і г. д. Да таго ж падчас фестывалю пройдуць сустрэчы з акцэрамі, тэматычнымі майстар-класамі і прэс-канферэнцыямі. Цэнтральная пляцоўка — Магілёўскі гарадскі цэнтр культуры і вольнага часу. Ён, а таксама Магілёўскі гарвыканкам і ўпраўленне культуры гарвыканкама выступаюць арганізатарамі рэгіянальнага фестывалю «Святло рампы».

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгенія ШЫЦЬКІ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Стартаваў «Літаратурны стыль»

У Віцебскай абласной бібліятэцы імя У. І. Леніна прайшла сустрэча кіраўніцтва Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Саюза пісьменнікаў Беларусі і Выдавецкага дома «Звязда» з бібліятэкарамі Віцебскай вобласці. «Літаратурны стыль» — назва серыі сустрэч з кіраўнікамі абласных, раённых і гарадскіх бібліятэк краіны зусім не выпадаковая. Два органы дзяржаўнага кіравання — міністэрствы культуры і інфармацыі — вырашылі такім чынам пазнаёміць бібліятэкараў з праектамі планаў у галіне кнігавыдання, якія складзены дзяржаўнымі выдавецтвамі на 2025 год.

Адкрываючы сустрэчу, начальнік упраўлення культуры і народнай творчасці Міністэрства культуры Ірына Карповіч звярнула ўвагу на прыярытэты бібліятэк у закупцы сацыяльна значнай літаратуры, выпуск якой зацвярджаецца калегіяй Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Падрабязна пра новыя планы 2025 года распавёў дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда», старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксандр Карлюкевіч. У прыватнасці, новы план добра

вядомага бібліятэкарам і чытачам выдавецтва скіраваны на пашырэнне прасторы дзіцячага чытання, на выданне кніг, адрасаваных дзецям, падлеткам, моладзі. Аляксандр Карлюкевіч звярнуў увагу на тое, што ў найбліжэйшы час «Звязда» выдаць кнігі такіх папулярных дзіцячых пісьменнікаў, як Кацярына Хадасевіч-Лісава, Павел Гушынец, Дзмітрый Нікалаеў, Міхась Пазнякоў, Уладзімір Магзо, Мікола Чарняўскі, Генадзь Аўласенка, Сяргей Клімковіч... Падрабязна дырэктар выдавецтва спыніўся на творчасці

Ганны Чыж-Літаш, Мікалая Чаркашына, Алесі Кузняцовай. Член Саюза пісьменнікаў Расіі і Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Андрэевіч Чаркашын стварыў цыкл раманаў, якія прысвечаны драматычным падзеям 1941 года ў Беларусі, мужнасці чырвонаармейцаў і камандзіраў, якія першымі прынялі на сябе ўдар фашысцкага агрэсара ў Вялікай Айчыннай вайне.

Выдавецкі дом «Звязда» па традыцыі ўважлівы да класікі, да асветніцкай, выхаваўчай літаратуры. І кнігі такога характару — таксама ў планах на 2025 год.

Наступныя сустрэчы ў межах праекта «Літаратурны стыль» пройдуць у Мінску і Мінскай вобласці, Магілёве, Гродне, Гомелі, Брэсце. Разам з Выдавецкім домам «Звязда» свае планы кнігавыдання на 2025 год прэзентуюць выдавецтвы «Беларусь» і «Мастацкая літаратура».

Сяргей ШЫЧКО

прыняты ў СПБ

Вольга Сяргееўна НІКІЦЕНКА. Нарадзілася ў 2002 годзе ў Віцебску. Скончыла Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт. Працуе ў Белтэле радыёкампаніі (Радыё «Беларусь»). Лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі ў намінацыі «Дэбют» (2020). Друкавалася ў літаратурна-мастацкіх перыядычных выданнях Беларусі і Расіі, калектывных зборніках, аўтар кнігі паэзіі «Сузор'е птушкі».

Эміль Руфат аглы НАСІРЛІ. Нарадзіўся ў 1974 годзе ў Баку (Азербайджан). Скончыў Азербайджанскі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт. Заснавальнік і галоўны рэдактар міжнароднага часопіса «Мой Азербайджан», ганаровы прафесар Маскоўскага дзяржаўнага гуманітарнага эканамічнага ўніверсітэта, акадэмік Расійскай акадэміі прыродазнаўчых навук. Член саюзаў пісьменнікаў Азербайджана, Расіі, Казахстана, Кыргызстана, Узбекістана, Таджыкістана. Аўтар шасці кніг публіцыстыкі, у тым ліку біяграфічнага выдання «Гейдар Аліев. 100 мгноўеній жыцця».

Далей — разам

Мерапрыемствам «Новых вітаем сяброў» у Гродне ўшанавалі новых членаў Саюза пісьменнікаў Беларусі. Шэрагі СПБ папоўнілі паэты Кацярына Каламіцава (Гродна) і Руслан Півавараў (Ліда), краязнаўца са Смаргоні Галіна Антонава і гродзенскі публіцыст-гісторык Аляксандр Радзівонаў.

Імпрэзу ўпрыгожылі музычныя нумары ў выкананні Марыны Лаўрык (акардэон) і Рыты Васілеўскай (вакал). Новыя ўдзельнікі арганізацыі пазнаёмілі аўдыторыю са сваімі выданнямі і творами.

Творцаў павіншавалі лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі Беларусі, кандыдат філалагічных навук, літаратуразнаўца, літаратурны крытык, паэтэса Аліна Сабуць; кандыдат філалагічных навук, літаратуразнаўца, літаратурны крытык, паэтэса Святлана Тарасова; член СПБ, кандыдат гістарычных навук, публіцыст Уладзімір Ягорычаў; кандыдат на ўступленне ў СПБ, паэтэса Вольга Алізар і, вядома, старшыня пісьменніцкай арганізацыі вобласці Людміла Кебіч.

Дзмітрый РАДЗІВОНЧЫК

«Звязду» наведваў старшыня СП Башкартастана

Айгіз Баймухаметаў, кіраўнік пісьменніцкай арганізацыі Рэспублікі Башкартастан (Расійская Федэрацыя), ужо не першы раз гасцюе ў Беларусі. Ён быў і арганізатарам Дзён башкірскай літаратуры ў Рэспубліцы Беларусь у кастрычніку 2023 года, прыязджаў у Мінск і на Віцебшчыну ў сакавіку 2024 года. А днямі разам з намеснікам старшыні СП Башкартастана Іскандэрам Хасанавым наведаў Выдавецкі дом «Звязда».

Дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда», старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксандр Карлюкевіч пазнаёміў башкірскіх гасцей з парламенцкай і ўрадавай газетай «Звязда», пісьменніцкай газетай «Літаратура і мастацтва», а таксама часопісамі, дзе СП Беларусі з'яўляецца сузаснавальнікам. Зусім нядаўна ва Уфе была выдадзена анталогія беларускай літаратуры на башкірскай мове. Укладальнікі гэтага зборніка творчай дружбы — Айгіз Баймухаметаў і Аляксандр Карлюкевіч. А ў Мінску рыхтуюцца да выдання зборнікі башкірскай паэзіі і прозы ў перакладзе на беларускую мову.

Кіраўнік пісьменніцкай арганізацыі Башкартастана падзяліўся развагамі пра супольную працу па прапагандзе найлепшых твораў башкірскіх пісьменнікаў у Беларусі, беларускіх пісьменнікаў — у Башкартастане. Была выказана згода арганізаваць шэраг сумесных

Айгіз Баймухаметаў.

творчых конкурсаў, а магчыма — заснаваць і прэмію за найлепшы пераклад твораў беларускіх аўтараў на башкірскаю мову. Аляксандр Карлюкевіч раскажаў калегам пра міжнародныя праекты СП Беларусі, пра апошнія выданні твораў беларускіх паэтаў і празаікаў у Кітайскай Народнай Рэспубліцы, а таксама ў розных краінах Садружнасці Незалежных Дзяржаў.

Кастусь ХАДЫКА
Фота Лізаветы ГОЛАД

стасункі

Герогліфы з беларускім гучаннем

У Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адкрылася выстаўка «Беларуская кніга ў Кітаі (1946–2024). Са збораў Веранікі Карлюкевіч».

У экспазіцыі Літаратурна-мемарыяльнага музея прадстаўлены кнігі, якія даюць шырокае ўяўленне пра знакавы пераклады з беларускай літаратуры, выдадзеныя ў Кітаі ў другой палове XX — пачатку XXI стагоддзя. Наведвальнікі змогуць пазнаёміцца з кітайскімі выданнямі твораў Якуба Коласа, Янкі Купалы, Аркадзя Куляшова, Янкі Маўра, Васіля Быкава, Уладзіміра Караткевіча, Івана Шамякіна і іншых.

Важнае месца ў калекцыі Веранікі Карлюкевіч займаюць букністычныя экзэмпляры кітайскіх перакладаў другой паловы 1940—1980 гадоў. У гэты час назіраўся надзвычайны ўздым цікавасці да савецкай літаратуры.

Прэзентаваны таксама і новыя кітайскія пераклады беларускіх аўтараў: «Выбраныя творы сучасных беларускіх пісьменнікаў» (2023), «Выбраныя творы» Алеся Бадака (2024), «Шчарбаты талер» Андрэя Федарэнкі (2022), творы беларускай літаратуры на кітайскай мове беларускіх выдавецтваў.

«Выдавецкія стасункі Беларусі і Кітая на сённяшнім этапе развіваюцца надзвычай плённа. Дадзеная імпрэза — гэта толькі пачатак серыі мерапрыемстваў, на якіх Саюз пісьменнікаў Беларусі прадставіць кнігі беларускіх аўтараў, выдадзеныя ў розныя краіны свету, найперш — у Казахстане, Узбекістане, В'етнаме, Туркменістане, Таджыкістане і Манголіі», — адзначыў на адкрыцці выстаўкі старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Алесь Карлюкевіч.

Лізавета КРУПНЯНЬКОВА

Сяброўства і супрацоўніцтва

XVI штогодні Міжнародны фестываль славянскай паэзіі «Поющие письмена» прайшоў у Маскве. У ім прынялі актыўны ўдзел старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ Міхась Пазнякоў і мастацкі кіраўнік Мінскага гарадскога тэатра паэзіі Вольга Багушыньска.

Месцам правядзення першага дня фестывалю быў абраны Дзяржаўны музей А. С. Пушкіна. Тут у рамках паэтычнай Асамблеі сучаснай славянскай паэзіі адбылося ўрачыстае адкрыццё свята. Вёў мерапрыемства (як і ўсе

наступныя) мастацкі кіраўнік фестывалю, вядомы паэт і перакладчык, ініцыятар і аўтар-укладальнік серыі анталогій «Славянская паэзія XX—XXI. 3-е стагоддзе» Сяргей Главюк. Удзельнікі чыталі свае вершы на роднай мове. У перакладзе на рускую іх па-майстэрску дэкламавала Вольга Багушыньска.

Адбылася таксама размова Міхася Пазнякова з дырэктарам пушкінскага музея, падчас якой Міхась Паўлавіч падарыў музею калекцыю зборніка твораў беларускіх пісьменнікаў «С пушкинской строкой», прысвечаны класіку рускай паэзіі і выдадзены да 225-годдзя з дня яго нараджэння.

Фестывальныя мерапрыемствы прадоўжыліся ў наступны дзень у Дзяржаўнай бібліятэцы замежнай літаратуры імя М. І. Рудаміно. Удзел прынялі і кнігавыдаўцы. Заключнае мерапрыемства фестывалю адбылося ў Маскоўскім дзяржаўным універсітэце. Тут прайшоў «Паэтычны мост», які ўяўляў сабой паэтычную пераклічку славянскіх аўтараў і перакладчыкаў.

Дарэчы, Міхась Пазнякоў прэзентаваў на творчых сустрэчах і падарыў кожнай установе новы беларуска-расійскі кніжны праект «Победили. Перамагли».

Павел КУЗЬМІЧ

Установа адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі» аб'яўляе конкурс на замяшчэнне пасада прафесарска-выкладчыцкага складу: дацэнта, прафесара, загадчыка кафедры (да 5 гадоў) з далейшым заключэннем кантракта ў выпадку выбарання на тэрмін, вызначаны Наймальнікам, па наступных пасадах:

№ п/п	Структурнае падраздзяленне	Пасада
1.	кафедра струнных смычковых інструментаў і камернага ансамбля	прафесар (2,0 шт. адз.) дацэнт (1,0 шт. адз.)
2.	кафедра духавых інструментаў і аркестравага дырыжыравання	загадчык кафедры (1,0 шт. адз.) прафесар (3,0 шт. адз.) дацэнт (3,0 шт. адз.) старшы выкладчык (1,0 шт. адз.)
3.	кафедра баяна і акардэона	прафесар (1,0 шт. адз.) старшы выкладчык (1,0 шт. адз.)
4.	кафедра спецыяльнага фартэпіяна	дацэнт (1,0 шт. адз.)
5.	кафедра кампазіцыі	старшы выкладчык (1,0 шт. адз.)
6.	кафедра тэорыі музыкі	загадчык кафедры (1,0 шт. адз.) дацэнт (1,0 шт. адз.)
7.	кафедра гісторыі музыкі і музычнай беларусістыкі	загадчык кафедры (1,0 шт. адз.) дацэнт (3,0 шт. адз.)
8.	кафедра фартэпіяна	прафесар (1,0 шт. адз.) дацэнт (1,0 шт. адз.)
9.	кафедра канцэртмайстарскага майстэрства	загадчык кафедры (1,0 шт. адз.) прафесар (1,0 шт. адз.)
10.	кафедра музычнай педагогікі і сацыяльна-гуманітарных дысцыплін	старшы выкладчык (1,0 шт. адз.) выкладчык (1,0 шт. адз.)
11.	падрахтоўчае аддзяленне	выкладчык (1,0 шт. адз.)

Час падачы заяў у конкурсную камісію — да 22 снежня 2024 г.

Час правядзення конкурсу — 23 студзеня 2025 г.

Месца правядзення конкурсу — установа адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі», г. Мінск, вуліца Петруся Броўкі, 22.

Дакументы, неабходныя для ўдзелу ў конкурсе.

Асобам, якія працуюць ва ўстанове адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі»:

заява;
справаздача, якая ўключае навуковую, педагогічную, выхаваўчую, метадычную і творчую дзейнасць, спіс навуковых работ і прафесійных дасягненняў за папярэдні перыяд працы ў акадэміі, але не больш за 5 гадоў.

Іншым асобам:

заява;
асабісты лістак па ўліку кадраў;
аўтабіяграфія;
копіі дакументаў аб адукацыі, вучонай ступені, вучоным званні;

спіс навуковых работ, вынаходак, патэнтаў.

Кваліфікацыйныя патрабаванні для абрання на пасады:
выкладчык: вышэйшая адукацыя і наяўнасць ступені магістра або вышэйшая адукацыя і наяўнасць навуковай кваліфікацыі «даследчык» без прад'яўлення патрабаванняў да стажу працы.

старшы выкладчык: вышэйшая адукацыя і наяўнасць ступені магістра (вышэйшая адукацыя і наяўнасць

навуковай кваліфікацыі «даследчык», вышэйшая адукацыя і наяўнасць вучонай ступені), стаж працы на пасадах педагогічных, навуковых работнікаў не менш за 3 гады альбо вышэйшая адукацыя і стаж працы на пасадах служачых, якія адносяцца да катэгорыі «кіраўнікі» або «спецыялісты», праца якіх адпавядае кірунку адукацыі, не менш за 5 гадоў;

дацэнт: вышэйшая адукацыя, навуковая ступень доктара (кандыдата навук) або вучонае званне дацэнта, наяўнасць навуковых прац або вынаходак, патэнтаў, стаж працы на пасадах педагогічных, навуковых работнікаў, пасадах кіраўнікоў або спецыялістаў, праца якіх адпавядае кірунку адукацыі кафедры, не менш за 5 гадоў;

прафесар: вышэйшая адукацыя, навуковая ступень доктара (кандыдата навук) або вучонае званне прафесара, наяўнасць навуковых прац або вынаходак, патэнтаў, стаж працы на пасадах педагогічных, навуковых работнікаў, пасадах кіраўнікоў або спецыялістаў, праца якіх адпавядае кірунку адукацыі кафедры, не менш за 7 гадоў;

загадчык кафедры: вышэйшая адукацыя, наяўнасць вучонай ступені доктара або кандыдата навук, навуковых прац або вынаходак, патэнтаў, стаж працы на пасадах педагогічных, навуковых работнікаў, пасадах кіраўнікоў або спецыялістаў, праца якіх адпавядае кірунку адукацыі кафедры, не менш за 7 гадоў.

УНП 100672776

«ЛіМ»-люстэрка

Нацыянальная кінастудыя «Беларусьфільм» упершыню прымае ўдзел у Міжнародным індыйскім кінафестывалі ў Гоа, паведамляе БелТА. У рамках праграмы ў секцыі «From the consulate» сёння пакажуць фільм «Чорны замак» Кірыла Кузіна, які прадставіць прадзюсар і генеральны дырэктар «Беларусьфільма» Юрый Аляксей. Акрамя вялікай колькасці індыйскіх фільмаў, у фестывалі прымаюць удзел 180 замежных кінастужак з 81 краіны. Таксама кінастудыя прыме ўдзел у кінарынку KINO BAZAAR, падчас якога будуць прадстаўлены карціны «Песня Сірын» Алены Туравай і згаданы «Чорны замак». Індыя — адзін з асноўных кінапартнёраў беларусаў нараўне з Кітаем, адзначыў Юрый Аляксей. Так, «Беларусьфільм» заключыў дагаворы з індыйскімі прадпрымальнікамі аб дыстрыб'юцыі фільмаў у Індыі і прыняў удзел у Мумбайскім фестывалі ў чэрвені.

Дэлегацыя Рэспублікі Беларусь упершыню прыме ўдзел у Трэціх адкрытых маладзёжных Арктычных Дэльфійскіх гульнях, якія адкрыюцца сёння ў г. Ськтыўкары (Рэспубліка Комі, Расійская Федэрацыя). Як паведамляецца на сайце Міністэрства культуры, маштабны творчы праект збірае больш за 600 удзельнікаў, сярод якіх — прадстаўнікі розных рэгіёнаў Расіі і краін СНД. У склад журы Дэльфійскіх гульняў уваходзяць каля 40 вядомых дзеячаў культуры. Конкурсная і фестывальная праграмы ўключаюць спаборніцтвы па 10 народных, класічных і сучасных намінацыях, у якіх прымуць удзел маладыя дзеячы мастацтваў ва ўзросце ад 10 да 25 гадоў. Прадстаўнікі беларускай дэлегацыі — навучэнцы і студэнты ўстаноў адукацыі ў сферы культуры — выступяць у шасці намінацыях (народныя спевы, выяўленчае мастацтва, фатаграфія, фартэпіяна, скрыпка, эстрадныя спевы).

Цырымонія ўзнагароджання лаўрэатаў Вышэйшай тэатральнай прэміі «Залаты сафіт» прайшла ў Санкт-Пецярбургу. Аб'яўлены пераможцы ў 28 намінацыях, прадстаўленых у чатырох катэгорыях: драматычныя тэатры, музычныя тэатры, тэатры лялек і недзяржаўныя тэатры. Як гаворыцца на сайце прэміі, за найлепшую работу рэжысёра ў тэатры лялек адзначаны Яўген Карняк, прыз за найлепшую работу мастака атрымаў Таццяна Нерсісян. Спектакль «Сэрцадзёр» паводле рамана французскага абсурдыста Барыса Віяна яны выпусцілі ў пецярбургскім тэатры *Karlsson Haus*. Яўген Карняк — галоўны рэжысёр Беларускага дзяржаўнага тэатра лялек, Таццяна Нерсісян — галоўны мастак. У Расіі іх ведаюць дзякуючы паспяховым гастрольным паказам спектакляў Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі, над якімі творцы працавалі.

Міжнародны фестываль сучаснага танца (IFMC) праходзіць у Віцебску. Прадстаўнікі больш як 10 краін сабраліся 35-ы раз, каб прадэманстраваць харэаграфічнае мастацтва ва ўсёй яго разнастайнасці, укладанне БелТА. Урачыстае закрыццё IFMC запланавана на 24 лістапада. У першым аддзяленні выступяць фіналісты міжнароднага конкурсу, а ў другім адбудзецца прэм'ера сумеснай пастаноўкі «Прыгажосць» Беларускага дзяржаўнага маладзёжнага тэатра і «Балета Яўгена Панфілава». Таксама для гасцей і ўдзельнікаў фестывалю падрыхтавана выставачная праграма.

У Маскве і Санкт-Пецярбургу стартвалі здымкі прыгодніцкага фільма «Ляўша». Экранізацыяй апавядання Мікалая Ляскова займаецца кампанія *Legio Felix* пры падтрымцы расійскага Фонду кіно. Рэжысёрам карціны выступае Уладзімір Бяседзін. Аўтары сцэнарыя — Ілья Кулікоў і Валерыя Падарожнава. Галоўныя ролі выконваюць Юрый Калакольнікаў, Фёдар Фядотаў, Леанела Мантурава, Ян Цапнік, Аляксей Гуськоў, Артур Іваноў і Андрэй Пынзару, гаворыцца на сайце расійскай газеты «Культура». Рэліз намечаны на 26 студзеня 2026 года.

Амерыканскі рэжысёр, сцэнарыст і прадзюсар Тод Хэйнс стане старшынёй міжнароднага журы 75-га Берлінскага кінафестывалю, гаворыцца на сайце *kinometro.ru*. «Тод Хэйнс — вельмі адораны сцэнарыст і рэжысёр. З таго часу, як яго дэбютны фільм «Атрута» выйграў прэмію *TEDDY AWARD* у 1991 годзе, Берлінале сачыў за яго ўражальнай фільмаграфіяй, і мы вельмі рады, што ён далучыўся да фестывалю ў якасці прэзідэнта міжнароднага журы», — адзначыла дырэктар кінаагляду Трыша Татл. Сярод галоўных работ пастаноўшчыка — «Выратаванне» (1995), «Аксамітная залатая жыла» (1998), «Мяне там няма» (2007), якая атрымала спецыяльны прыз журы ў Венецыі, міні-серыял «Мілдрэд Пірс» (2011), «Кэрал» (2015), «Свет, поўны цудаў» (2017), «Цёмныя воды» (2019), «Май снежань» (2023). Берлінскі кінафестываль будзе праходзіць з 13 да 23 лютага 2025 года. Сёлета «Залатога мадзведзя» атрымаў неігравы фільм Маці Дыёп «Дагамея».

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Сёння ў «ЛіМе» — прэм'ера рубрыкі, у якой будуць інтэрв'ю з дзеячамі культуры, навукі і пісьменнікамі аб іх саміх і тых пераўтварэннях, якія адбываюцца ў розных сферах нашай жыццядзейнасці, у першую чаргу ў культуры і літаратуры.

Руслан ЧАРНЕЦКІ:

«Тут будзе ўсё добра...»

Руслана Чарнецкага, пэўна, ведаюць усе прыхільнікі беларускага кіно і тэатральнага мастацтва. Ён заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь, а цяпер яшчэ і дэпутат Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, дакладней — член Пастаяннай камісіі па адукацыі, культуры і навукі. Не так даўно вы маглі бачыць яго ў ролі вядучага ўрачыстай цырымоніі адкрыцця і закрыцця Мінскага міжнароднага фестывалю «Лістапад», таму гаворку мы распачалі менавіта з гэтай тэмы.

— Генеральны дырэктар нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм» Юрый Аляксей назваў «Лістапад» БРІКС у сферы кіно, бо гэта выдатная пляцоўка для перагавораў, на якой можна вырашаць розныя пытанні. А якім «Лістапад» пабачылі сёлета вы? Са стужкамі якой краіны асабліва цікава знаёміцца?

— Дзякуючы юбілейнаму статусу ўсё было на высокім узроўні. Фестываль стаў вялікай падзеяй! Дасягненне, што ў нашай краіне наогул ёсць такі кінафорум, які існуе ўжо 30 гадоў. Сюды прыязджаюць прадстаўнікі розных кінашкол. Беларусь — краіна, якая знаходзіцца ў цэнтры еўразійскага кантынента, у нас адкрытая пазіцыя ў адносінах да свету, мы заўсёды чакаем сяброў і будзем рады іх у сябе бачыць. Іншая справа — некаторыя дзяржавы самі ад нас закрываюцца... Для мяне асабіста няма культуры, якая была б мне не цікавая. Немагчыма параўноўваць фільмы розных краін, ад кожнага варта нешта ўзяць для сябе. Усе стужкі са сваёй гісторыяй, унікальнасцю, са сваім болам. У гэтым і ёсць дыялог культур паміж нашымі краінамі, галоўнае, каб ён быў у імя стварэння. На жаль, падчас «Лістапада» ў мяне было недастаткова часу на зносіны з калегамі з-за іншай дзейнасці, але нельга сказаць, што не падтрымліваю стасункі з замежнымі сябрамі. Летам я ездзіў на розныя фестывалі ў Расію, напрыклад, «Еўразія-Кінафэст». Вельмі важна цяпер падтрымліваць добрыя стасункі, бо, калі ідзе вайна ў розумах і сэрцах людзей, свет становіцца чорна-белым. Гэта бітва за чалавечыя душы!

— «Лістапад» сёлета адкрываў фільм «Чорны замак» па матывах рамана Уладзіміра Караткевіча, у якім вы таксама здымаліся. Чым запомнілася работа?

— Гэта было выпрабаванне, хоць я і спартсмен. Давялося ў 30-градусную спякоту ў даспехах два дні здымаць бойку ў кар'еры пад Мінскам. На экране гэта цяннеца вельмі мала, але работа з улікам самой падрыхтоўкі была вялікая. Для эстэтычнай прывабнасці ў кадры мы вучылі ўсе патрэбныя звязкі, бо ў фільме, вядома, не сапраўдная бойка, а балет са зброяй. Насамрэч так ніхто, канешне, не б'ецца на мячах. Мы многа рэпэціравалі з каскадэрамі, усё спецыяльна ставілася на пляцоўцы з улікам пэўных абставін. Спадзяюся, глядач ацэніць гэтую працу. Вельмі ўдзячны, што мяне запрасілі ў такі вялікі праект.

— Чаму, на вашу думку, так папулярны Караткевіч сёння на сцэне і ў кадры? Яго кнігі дагэтуль адны з самых запатрабаваных. Нават зноў перавададзены «Чорны замак Альшанскі»...

— Караткевіч — адзін з нямногіх беларускіх гістарычных раманістаў, ды яшчэ ў яго творах прысутнічае містыка. Я вельмі люблю яго кнігі! Нават адну не вылучу. Найбольш складана было чытаць «Каласы пад сярпом тваім» з-за спецыфічнай багатай лексікі — трэба было ўсё прапусціць праз сябе.

— Як лічыце, ці з'явіцца ў Беларусі другі Караткевіч?

— Усяму свой час! Не трэба скардзіцца, што цяпер не тое пакаленне творцаў. Калі будзе патрэбны такі чалавек,

як Караткевіч, ён прыйдзе. З'явіцца калісьці другі Колас, Купала... Я стаўлюся да гэтага па-філасофску. Дарэчы, мая першая галоўная роля ў спектаклі — паводле твора «Легенда аб бедным д'ябле і аб адвакатах Сатаны» Караткевіча. Яна была філасофская. Як ні дзіўна, але тую пастаноўку асабліва любіла моладзь. Барыс Іванавіч Луцэнка мне, 26-гадоваму, даверыў ролю, за што я яму дагэтуль удзячны. На жаль, яго ўжо няма...

— Сёлета вы ўзялі ўдзел у «Песні Сірын» (яна адкрывала «Лістападзік») — агучылі бога Вялесу ў першай 3D-анімацыйнай стужцы «Беларусьфільма». Рэжысёр Алена Турава, распавядаючы пра выбар артыстаў, сказала, што вы нават носіце нейкі амулет, нібы Вялес, і наогул ваша асоба гарманіруе з ім, таму вас адрознівае і запрасілі на гэтую ролю...

— Я ўпершыню ў жыцці агучваў мультфільм, таму «Песня Сірын» — значная работа для мяне. Адрознівае спадабалася тэма, сюжэт заснаваны на славянскіх традыцыях і нашай міфалогіі. Прыемна, што мяне запрасілі на ролю аднаго з найважнейшых багоў у славянскім пантэоне. На жаль, не атрымалася пабываць на прэм'еры з-за камандзіроўкі. Аднак я з задавальненнем спрычыніўся да гэтай работы.

— Як паспяваеце сумяшчаць дэпутатства з работай артыста?

— А як інакш? Я прадстаўнік сферы культуры ў Палаце прадстаўнікоў. Дзякуючы добра адладжанаму графіку і вопыту такой працы, я актыўны 24 на 7, паспяваю весці і тэлеперадачу («Наша раница» па суботах на АНТ), і служыць у тэатры. Асноўная мая работа цяпер — Палата прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь. Паколькі працягваю сумяшчаць дэпутатства з артыстычнай дзейнасцю, кожны дзень праводжу сустрэчы з прадстаўнікамі сферы культуры і працоўнымі калектывамі незалежна ад таго, акруговы гэта тыдзень ці не. Нездарма Прэзідэнт казаў, што дэпутат выключна ў кабінцеце — не дэпутат, бо патрэбна ісці да людзей, якія цябе выбралі, ведаць іх праблемы.

— У вас за плячыма каля 120 роляў у кіно. Якога персанажа вы б ні за што не ўвасобілі?

— Гэта прафесія! Тут няма ніякай рамантыкі. Не існуе адмоўных роляў: хтосьці павінен паказаць чалавеку, як не варта сябе паводзіць. Я лічу, маё ад мяне ніколі не ўцяча. Не адмоўлюся ад добрых роляў ні ў якім разе, нават калі гэта адмоўны персанаж! Вядома, з-за дэпутацкага статусу аб'ектыўна не стану ўвасабляць кагосьці, хто ніяк не адпавядае маім маральным прынцыпам. Ад іншай работы не стану адмаўляцца, калісьці нават іграў у жаночым адзены ў рабоце накіштат «У джазе толькі дзяўчаты». Чаму б не? Чым больш актёр умее, тым больш ён запатрабаваны ў прафесіі. Я ўсё жыццё змагаюся з тэрмінам «амплуа», бо паводле яго я — герой. Аднак дакладна ведаю: магу быць і камічным. Задачы на здымках бываюць розныя. Неяк я выконваў ролю начальніка кіналагічнай школы. Рэжысёр за мяне вельмі перажываў, бо, паводле сюжэта, мы вучылі сабак лазіць з мінамі

Фота з сайту house.gov.by

пад танк, а адна з іх не хацела гэта рабіць, бо толькі нядаўна ашчэнілася. Для таго, каб прымусіць яе залезці пад танк, патрэбна было ўзяць у вальеры двух шчанаў і кінуць іх пад танк. Ніводны сабак не пацярпеў. І ўсё ж сцэна была не такая простая, але яна вельмі характарызуе майго персанажа: ён герой, які ахвяраваў у фінале жыццём, каб выратаваць аднаго са сваіх падначаленых. Разумеў, што за ім — краіна, блізкія, і каб спыніць ворага, ён зробіць усё, што ад яго залежыць. Вядома, мне хочацца ўвасабляць самыя розныя вобразы на сцэне і ў кіно. І ўсё ж дамоў да любімай жонкі (яна таксама са сферы культуры — мастак-грэймёр тэатра і кіно) я павінен прыйсці самім сабой. Гэта ўжо правіла. Часам патрэбна крыху пачакаць пасля спектакля ў грымёрцы, каб вярнуцца ў свой стан. Аднак дзякуючы вопыту навучыўся пераключацца хутка.

— Чым асабліва ганарыцеся цяпер, калі сталі дэпутатам?

— Мая асноўная заслуга — я тут. У нас сапраўды шмат таленавітых актёраў, якія ў розны час з'ехалі хто куды, у асноўным у Маскву. Прызнаюся, у 2017-м у мяне ўзнікала думка кудысьці паехаць, каб падштурхнуць сябе да яшчэ большага развіцця. Спыніла, пэўна, само наканаванне. Не шкадую пра тое рашэнне. Дакладна разумею: я патрэбен сваёй краіне, асабліва цяпер. Не паехаў кудысьці з жонкай і дзіцем па вялікі рубель, а застаўся дома, бо дзякуючы захапленню геапалітыкай яшчэ задоўга да дэпутацтва ўсвядоміў, што трэба жыць і працаваць у сваёй краіне. Тут будзе ўсё добра дзякуючы тым людзям, якія ўсё гэта стваралі і захоўвалі на працягу 30 гадоў. У нас вялікі дасягненні ў сацыяльнай сферы і не толькі. Гэта без перабольшвання! У сучасным свеце выжывуць толькі дзяржавы, а глабалістычныя ідэі накіт свету як карпарацыі — гэта ўсё ад д'ябла.

— Разам са старшынёй Беларускага саюза кінематаграфістаў Яўгенам Арэндэрэвічам вы працуеце над вырашэннем шэрагу задач у сферы культуры. Шмат яшчэ трэба зрабіць дзеля падтрымкі і развіцця беларускай культуры? Ці прасоўваеце новыя нацыянальныя праекты?

— Канешне, усім хочацца больш нацыянальных праектаў, але ў адрозненне ад іншых краін у нас грошы проста так не выдзяляюцца — ёсць больш важныя рэчы, таму нацыянальных праектаў не можа быць шмат. Пакуль рана казаць пра нейкія глабальныя змены, яшчэ ідзе работа. Радуе, што праблемы ў сферы культуры вырашалыся, нас чуюць, значыць, неўзабаве ўсё будзе

яшчэ лепш. Хачу падкрэсліць, наколькі наогул важна, што ў парламенце ёсць прадстаўнікі сферы культуры. Заканатворчасць — сур'ёзная рэч, трэба быць у курсе нашай спецыфікі, разумець шэраг нюансаў, знаходзіцца ўнутры тых працэсаў, якія адбываюцца ў беларускай культуры. У тых, хто працуе «ў палях», свая роля ў парламенце. Рады, што ў нас такое вельмі збалансаванае скліканне па сваім складзе, бо кожны дапаўняе адзін аднаго. Такі баланс вельмі важны, калі ёсць прадстаўнікі розных сфер, прафесіяналы ў законатворчасці, людзі з вялікім жыццёвым досведам. Калі ў мяне ўзнікае нейкае пытанне па заканадаўстве, прыродных рэсурсах і г. д., адразу падкажуць. Я ў сваю чаргу тлумачу спецыфіку ў сферы тэатра і кіно. Да мяне перыядычна звяртаюцца з іншых акруг, і я перадаю гэтую інфармацыю іх дэпутату. Ён адразу падключаецца. Мы робім адну важную справу разам!

— Кіно і тэатр для вас — магчымасць пражываць некалькі жыццяў на сцэне і ў кадры? Як змянілася роля кіно ў вашым жыцці пасля таго, як сталі дэпутатам?

— Дарэчы, выбаршчыкі мяне вельмі прасілі, каб я не сыходзіў са сцэны. Яны часцей за ўсё выказваюць падзяку за ролі ў «Гур'янаве» і ў «Монтэ-Крыста». Што ж датычыцца мэты майго знаходжання ў прафесіі, яна не змянілася — гэта дапамога людзям. Не важна, у кадры я ці на сцэне, дапамагаю глядачу стаць лепшым, чым быў да таго, як паглядзеў той ці іншы твор. Дэпутацтва — тая ж дапамога, толькі ўжо з Дома ўрада. Гэта мая місія! Кіно і тэатр для мяне заўжды былі не столькі сродкам для баўлення часу, колькі спосабам адукацыі і выхавання чалавека як асобы. Нездарма класічныя творы ставяцца на сцэне і экранізуюцца, бо яны дапамагаюць зрабіць нейкія важныя адкрыцці, штосьці перажыць і ўсвядоміць.

Калі будзе патрэбны такі чалавек, як Караткевіч, ён прыйдзе. З'явіцца калісьці другі Колас, Купала... Я стаўлюся да гэтага па-філасофску. Дарэчы, мая першая галоўная роля ў спектаклі — паводле твора «Легенда аб бедным д'ябле і аб адвакатах Сатаны» Караткевіча.

— На вашу думку, якіх стужак цяпер не хапае? Пра што б вы знялі сваё кіно, калі б былі рэжысёрам?

— Лічу, што для ігравога кіно актуальныя дзве тэмы: тое, што адбываецца ў свеце (але варта знайсці прыём, як гэта данесці глядачу), і фільмы пра простых людзей, дзякуючы працы якіх мы і жывём цяпер, — рабочых заводаў, працаўнікоў вёскі і прадстаўнікоў іншых прафесій, якія забяспечваюць нашу харчовую і нацыянальную бяспеку. Здымаць, канешне, я наўрад ці стану, але быць аўтарам ідэі змагу. Памятаеце, якія папулярныя былі ў час СССР ды і сёння фільмы «Дзяўчына без адрасу», «Каралева бензакалонкі», «Дзяўчаты» і г. д. Мне здаецца, час такога кіно настаў!

— Над чым працуеце цяпер?

— Пакуль Рускі тэатр на рамонце, таму я не бяру ўдзел у рэпетыцыях новых спектакляў (пастаноўкі ідуць на іншых пляцоўках). Аднак адна прэм'ера ўсё ж адбудзецца: разам з Аляксандрам Сухаравым мы працуем над новай песняй.

Гутарыла Ірына ПРЫМАК

Свята нацыянальнага кіно

Сёлетні «Лістапад» адметны вяртаннем у праграму нацыянальнага конкурсу. Пра яго варта сказаць асобна: былі прадстаўлены работы, якія найлепш сведчаць пра цяперашні стан нацыянальнага кіно і з'яўляюцца яго арыенцірамі. Прэзентаваны розныя стужкі (гэта і правільна, бо беларускае кіно рознае), таму з'явілася думка: наколькі няпроста журы.

Прафесіяналаў і дакументалістаў уразіла работа студыі «Летапіс» «Беларусьфільма» пра Бярэзінскі біясферны запаведнік, прысвечаная яго 100-годдзю. Здымкі вяліся ў небе, пад вадой, у розныя поры года. Фільм ствараў чалавек з багатымі ведамі па арніталогіі і не толькі: інакш такія нюансы не пакажаш, у кожным кадры — характэрнае беларускай прыроды праз прызму вялікай любові да яе. Дарэчы, іншая стужка рэжысёра Ігара Бышнёва «Краіна выратаванага велікана» названа найлепшым неігравым фільмам у аднайменным конкурсе. Гэта таксама перамога нацыянальнага кіно!

Былі прадстаўлены ў праграме і такія знакавыя работы, як «Культурны код» Кірыла Халецкага — актуальны, стыльны, маладзёжны, «Час вярнуцца» Івана Паўлава — з нагоды 80-годдзя вызвалення Беларусі (пра ролі партызан, якія бралі ўдзел у будаўніцтве дарогі-ляжнёўкі), «Ліст чакання» Аляксандра Яфрэмава і іншыя.

Сімвалічна, што ў год векавога юбілею беларускага кіно перамагла як дэбютная работа Кацярыны Шарамет (неігравое кіно), так і карціна вопытнага рэжысёра Аляксандра Яфрэмава (яго фільм стаў найлепшым ігравым у нацыянальным конкурсе). Гэта сведчыць, што кінематограф трымаецца на мэтрах, але і развіваецца, бо ёсць маладыя таленты.

Сярод анімацыйных фільмаў перамог «Прырыў» Таццяны Кубліцкай (пра «Мемарыяльныя комплексы Беларусі» мы расказвалі ў № 25 ад 5 ліпеня 2024 года). Спецыяльны приз журы ўручаны стужцы Алега Шычко «Генацыд. Без права на жыццё» (фільмы №№ 1, 3, 8 з цыкла). Работа Кацярыны Паленічэнкі «За паству і Айчыну» адзначана Беларускай саюзам кінематографістаў.

Убачыць свет вачыма Шварцмана

Кожны з дзяцінства ведае, хто такі Чабурашка. Пагадзіцеся, мы любім яго менавіта дзякуючы яго ўвасабленню на экране. Да яго вобразу звярталіся кінематографісты неаднойчы, таму вразумела, чаму ў праграме «Лістапада» ёсць і «Чабурашка» след. Гаворка пра работу Кацярыны Шарамет «Леанід Шварцман. Казка аб хлопчыку і старым горадзе». Здзівіла іншае: пасля прагляду фільма аўтар гэтых радкоў звярнулася да Кацярыны, каб даведацца больш пра гісторыю стварэння такой выдатнай стужкі, але яна збянтэжылася: «У мяне сур'ёзныя канкурэнты. Наўрад ці я выйграю, і вы напішаце пра кагосьці іншага». Аднак, яшчэ не ведаючы пра вынікі, дамовілася паразважаць пра фільм, таму адразу пасля сеанса мы ўсё ж пагутарылі.

Кацярына Шарамет распавяла, што родам з Магілёва, скончыла ў 2020 годзе Акадэмію мастацтваў (майстэрню Паўла Уладзіміравіча Іванова), спрабавала сябе ў рэкламе, але замацавалася ў рэжысуры. Цяпер працуе ў Майстэрні Уладзіміра Бокуна, дзе стварыла

работы прадстаўлены ў нацыянальным конкурсе, — ужо вялікая перамога.

— Узнагарода стала для мяне нечаканасцю і глыбокім узрушэннем. — Кажы Кацярына. — Шлях да гэтай перамогі быў поўны складанасцей, сумненняў і незлічоных гадзін працы.

Кадр з фільма «Леанід Шварцман. Казка аб хлопчыку і старым горадзе».

ўжо тры фільмы. Нават здзівіла такая сціпласць чалавека, чые тры работы прадстаўлены ў нацыянальным конкурсе сёлета: акрамя вышэйзгаданай гісторыі пра стваральніка Чабурашкі гэта «Леанід Шчамялёў. Усё адценні белага» (да юбілею славутага мастака) і «За нашу Перамогу. Ад мары да легенды» — пра аднайменны аўтамабіль (Кацярына калекцыяніруе з дзяцінства машыны, у тым ліку «Перамогу»).

Фільм «Леанід Шварцман. Казка аб хлопчыку і старым горадзе» працягвае, бы адно імгненне. Паглядзеўшы анімацыйную дакументалістыку Кацярыны Шарамет, пераканалася: дакументальнае кіно можа быць цікавым для ўсіх пакаленняў глядачоў і яркім. Дзякуючы гэтай стужцы можна зрабіць некалькі адкрыццяў. Чабурашка ў нейкай ступені — мінчанін, бо ходзіць аднымі з намі вуліцамі. Леанід Шварцман правёў сваё дзяцінства ў беларускай сталіцы, любіў яе, таму ўвасобіў дарагія сэрцу краявідны на экране. Менавіта пра гэта і распавядаецца ў карціне. Даваенны Мінск паказаны вельмі маляўніча. Знакаміты мосцік з дзіцячага парку Горкага ўважлівы глядач, пэўна, заўважыць.

У дзень аб'яўлення вынікаў «Лістапада» Кацярына Шарамет прыйшла ў Палац Рэспублікі з надзеяй, але ўсё роўна сумнявалася ў сваёй перамозе. Яна прызналася: нават тое, што яе

Часам здавалася, што сіл ужо недастаткова, адбывалася выгаранне... Але калі ты ўспамінаеш, дзеля чаго ўсё робіш, што распавядаеш гісторыю чалавека і бярэш за гэта адказнасць, адразу з'яўляюцца сілы рухацца наперад і прыкладаць максімальныя намаганні. Выказваю велізарную падзяку ўсім, хто падтрымаў мяне ў той перыяд.

Ідэя стварэння анімадока належыць не Кацярыне: «Раздаўся званок. На іншым канцы лініі быў прадзюсар студыі дакументальных фільмаў Уладзімір Бокун. Ён прапанаваў стварыць фільм пра Леаніда Шварцмана. Але я паставілася да праекта скептычна, нават думала адмовіцца. Тэма Чабурашкі мне падалася заезджанай. Усё змянілася, калі пачала глыбей вывучаць біяграфію Леаніда Шварцмана: ён уразіў сваёй дабрый, прастатой і кранальнай наіўнасцю, яго бескарысліваць і абсалютная адданасць справе запалілі ў мяне жаданне расказаць пра яго ўсяму свету.

Над стварэннем фільма таксама працавалі сцэнарыст Анжаліка Новікава і прадзюсар Уладзімір Бокун. «Вырашылі, што гісторыя будзе расказана ад асобы маленькага Леаніда, бо ён быў дзіцячым мультыплікатарам, а гэта прафесія, якая патрабуе неверагоднага ўмення бачыць свет вачыма дзіцяці, застаючыся пры гэтым дарослым. Імкнуліся паказаць, з чаго ўсё пачыналася,

што сфарміравала Шварцмана і чаму ён захоўваў сваю дабрый і наіўнасць на працягу ўсяго жыцця. Хоць цяжкасцей было няма, яго светлы погляд на свет заставаўся нязменным. Асабліва натхніла серыя карцін Шварцмана «Стары Мінск. Успаміны дзяцінства». Гэтыя работы сталі не проста асновай сюжэта, але своеасаблівымі дакументальнымі «фатаграфіямі», бо даступныя архіўныя матэрыялы амаль адсутнічалі.

Кацярына Шарамет хацела ўдыхнуць жыццё ў гэтыя карціны, паглыбіцца ў іх і ўбачыць свет вачыма маленькага Шварцмана, паказаць той самы даваенны Мінск. І гэта ў яе выдатна атрымалася! «Стыль фільма адшукаць было нялёгка: дзе ён, той самы ключ, які дазволіў бы ажывіць гісторыю і зрабіць яе па-сапраўднаму кранальнай? — згадвае рэжысёр. — Пасля месяца карпатлівай працы нарэшце нарадзіўся сцэнары, а разам з ім — і стыль».

Задумка ўсім спадабалася, але часу на яе ўвасабленне было недастаткова. Каманда вырашыла захаваць ідэю для наступных праектаў, а Кацярыне давялося тэрмінова шукаць новы шлях. Натхненне з'явілася, калі яна звярнулася да ўніверсальнай сучаснай стылістыкі, навянай яе любімымі анімацыйнымі фільмамі. Так, вочы герояў не адпавядаюць стандартным шаблонам анімэ з вострымі вугламі, але гэта і не класічная заходняя школа. Асяроддзе таксама стала мешанінай розных стыляў, што дало жыццё нечаму ўнікальнаму і прыдатнаму.

Сцэнарыі набыў канчатковую форму дзякуючы Анжаліцы Новікавай, якая падзяліла яго на дзве сюжэтныя лініі: першая — погляд маленькага Лёлі з паглыбленнем у стары Мінск, дзе пака-

Кацярына. — У стужцы шмат такіх тонкіх адсылак. Мы імкнуліся ўплесці іх у апавед, нягледзячы на абмежаваны час: хронаметраж фільма павінен быў складаць 26 хвілін. Цікавых фактаў аб жыцці Шварцмана было так шмат, што многія з іх прыйшлося расказаць праз візуальныя дэталі. У сцэне, дзе маленькі Лёля выходзіць на балкон, на заднім плане можна ўбачыць карціну, у якой схаваны кадр з фільма «Ліст» (гісторыя пра сына марака, які дапамагае маці; хлопчык таксама стаіць на балконе, чакаючы бацьку). Гэта пераклікалася з гісторыяй самога Шварцмана, і такія дэталі надавалі фільму своеасаблівую душэўнасць.

Паступова рэжысёр пачала заўважаць, што ў яе шмат агульнага са Шварцманам. Магчыма, невыпадкава ёй выпаў гонар стварыць гэты фільм? «Мантаж і графіка занялі амаль шэсць месяцаў. Гэта нагадала мне, як Шварцман ствараў свайго Чабурашку — з той жа карпатлівасцю і ўвагай да дэталей, — заўважае Кацярына. — Праца была нават ювелірнай». Яна была няпростай яшчэ і таму, што гэта быў першы досвед Кацярыны Шарамет у анімацыі. «Я вучылася і працавала адначасова, без права на памылку, бо стварала фільм аб мультыплікатары. Часта я пыталася ў сябе: «Чаму ўзялася за гэта? Ці спраўлюся?» Але кожны раз успамінала, што паставіла перад сабой задачу, значыць, выканаю яе», — заўважыла рэжысёр.

Не хапала дакументальных матэрыялаў. Кацярына праводзіла дні ў пошуках патрэбных дакументаў у бібліятэках і на аўкцыёнах. У фільме ёсць сцяна з шаржамі супрацоўнікаў «Саюзмультфільма»: яе стварэнне заняло нямаля часу і намаганняў. Але кожны знойдзены

У стужцы — любімыя з дзяцінства персанажы, нават з мультфільма «Рукавічка», які таксама стварыў Леанід Шварцман.

зана анімаваная частка (мультфільм пра жыццё Шварцмана), другая лінія — дакументальная, поўная ўспамінаў з рэальнымі фактамі, падзеямі з жыцця Шварцмана, цытатамі і дакументальнымі матэрыяламі. «Ідэя з кнігай скразным дзеяннем праходзіць праз увесь фільм, яна не толькі як адсылка да «Снежнай каралевы» Андэрсена, але і даніна павагі Шварцману, які любіў маляваць ілюстрацыі да дзіцячых кніг, — тлумачыць

фрагмент — нібы каштоўнасць, якая дапамагала ажывіць гісторыю.

«Я пра жыла з гісторыяй Шварцмана паўгода. Калі напісала заключныя цітры, мяне ахапіла глыбокае шкадаванне, што Леанід Аронавіч ніколі не зможа ўбачыць гэты фільм... — кажа Кацярына. — Аднак, спадзяюся, яго ўбачылі людзі, і ён пакінуў у іх сэрцах гісторыю пра такога цудоўнага і таленавітага чалавека».

Ірына ПРЫМАК

Крок у мінулае

Даждлівая восеньская пара, калі з кожным днём сонечныя промні радуць людзей усё менш, а навагодняя атмасфера яшчэ не запойніла гарадскія вулачкі яркімі агеньчыкамі гірляндаў, — найлепшы час для асэнсавання сучасных праблем грамадства, даўно забытых падзей мінулага і ўласных пачуццяў. Аўтары дзясятага нумара часопіса «Нёман» успамінаюць цікавыя і важныя моманты жыцця, даследуюць мінулае і паглыбляюцца ў свет супярэчлівых адчуванняў.

Нумар не радуе чытачоў багаццем паэзіі. Напэўна, філасофскія рыфмаваныя радкі аўтары вырашылі пакінуць на больш прыдатны для лірыкі час — вясну. Аднак прадстаўленае ў часопісе паэтычнае слова таксама кранае душу і ўзнімае важныя тэмы ўзаемаадносін.

Акрываюць рубрыку вершы Анатоля Экава, у якіх аўтар разважае пра жыццё і смерць, пра каханне і вайну. Вечныя тэмы, якія асэнсоўвалі паэты і празаікі, кампазітары і мастакі на працягу ўсяго існавання чалавецтва. Яны ніколі не страцяць актуальнасці, бо з'яўляюцца нязменнай часткай нашых агульных мінулага і будучыні. Творчасць Анатоля Экава напоўнена меланхоліяй, якая мяккім ветрыкам абывае розум і сэрца. Вачыма ўжо сталага чалавека мы глядзім на каханне і вандроўкі, разам з пісьменнікам вяртаемся ў мінулае, дзе ўсе родныя побач і сонейка свеціць ярчай...

*Я аднажды налягу на весла,
Поплыву по речным перекатам
Прямо в детства далекого весны,
Где так солнечно было когда-то.
Путь туда не простой и не близкий —
С каждым новым зрешком понимаю,
Что и солнце уж клонится низко,
Да и я не пльву —
Отплываю...*

Паэзія Анатоля Экава нагадвае дзённік, у які аўтар старанна і шчыра запісвае свае пачуцці. Трымаючыся за мінулае, паэт нясмела глядзіць у невядомую будучыню, якая можа прынесці адначасова новыя радасці і новыя беды.

Сімвалічны вобраз часу чырвонай ніткай звязвае вершы Уладзіміра Ясева. Хуткаплыннасць жыцця не палохае аўтара, але секунднае стрэлка з кожным рухам прымушае задумацца пра

Раман «Крутагор'е» Алеся Камароўскага таксама змяшчае некалькі часавых ліній. Спачатку падзеі развіваюцца ў той перыяд, калі татарамангольскае нашэсце было ў самым разгары. Галоўны герой — мангольскі хан Койдан — шукае схаванае золата знакамітага Чынгісхана. На сваім шляху ён знішчае гарады і вёскі, бязлітасна забівае мірных жыхароў. У гэты ж час (напэўна, бо аўтар не дае канкрэтных характарыстык) звычайны хлопец Васіль уцякае ад пераследнікаў у пушчу, дзе плануе жыць усю зіму, а магчыма, і даўжэй. Час панавання Залатой Арды спалучаецца з сучаснасцю, пра якую апавяданне вядзецца ад першай асобы. Галоўны герой — звычайны офісны супрацоўнік, які шукае шчасце ў нуднай паўсядзённасці. Письменник часта выкарыстоўвае сучасныя фемінітывы («біялагія», «шэфіня» і інш.), што можа выклікаць дыскусію сярод чытачоў (хаця аўтар дадзенага артыкула цалкам падтрымлівае такую ініцыятыву).

сэнс чалавечага існавання, пра сваё прызначэнне... Секунды, хвіліны, гадзіны не павінны наводзіць жах, яны толькі нагадваюць: трэба спяшацца, каб потым не шкадаваць аб страчаным часе.

*Я временем безжалостным прикован
К отрезку, называемому «жизнь»,
И должен жить по временным
законам,
Используя расчет и фатализм.
Здесь циферблата круглое
пространство*

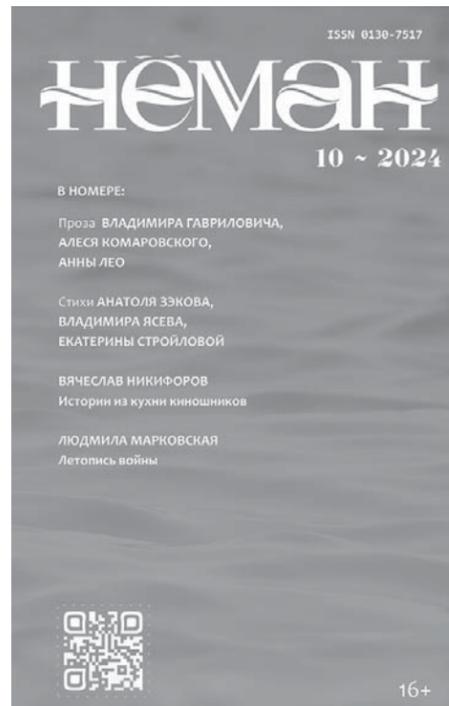
*Терзает стрелки тонкая игла:
Во времени текуче постоянство
И постоянна хрупкость бытия.*

Нягледзячы на глыбіню абранай тэмы, Уладзімір Ясеў знаходзіць і аптымістычныя моманты ў паўсядзённым жыцці. Гэта моцнае і шчырае каханне, прыгажосць прыроды і яе зменлівасць. Паэзія аўтара запрашае чытача падвесці вынікі ўласнага жыцця і нарэшце зрабіць той крок, на які доўгі час не адважваўся.

Сапраўдны жах наводзіць апавяданне Ганны Леа «Загадкавая гасцініца ў горадзе N», напісанае ў найлепшых традыцыях гоголеўскай містыкі. Месцам дзеяння з'яўляецца невялічка старадаўняй польскай гарадок, дзе вельмі шмат выдатных мясцін і вельмі мала турыстаў. Галоўныя героі — Ніна Іванаўна і Ігар Мікалаевіч Зябікавы — амаль кожны год прыязджалі сюды ў адпачынак. Але апошні візіт надоўга запомніўся сямейнай парой... Ніна Іванаўна, як сапраўдная знаўца даўніны, выбрала для адпачынку гасцініцу з «гісторыяй». Аднак акрамя сужэнцаў у нумары ўжо даўно (а можа, і зусім нядаўна) жыве Зло. Мякае і спакойнае апавяданне паступова набывае містычныя рысы і напружаны тон. Аўтар таленавіта раскрывае характары герояў як у «мірных» час, так і ў паранармальным кантэксте, не пазбаўляючы іх асноўных якасцей.

Другое апавяданне Ганны Леа «Класікі» напісана ў жанры дэтэктыва і змяшчае не толькі закручаны сюжэт, але і філасофскія разважанні пра літаратуру, крытыку і ролю сучаснага пісьменніка. У апавяданні складана вылучыць галоўных герояў. Аўтар цікава ператасоўвае персанажаў і іх асабістыя гісторыі такім чынам, што ні адзін не праходзіць міма чытача. Аднак Максіму Максімаву (невывразнае прозвішча як сімвал невыразнай асобы) адведзена больш месца. Яго нельга назваць тыповым антаганістам, але каштоўнасці і жыццёвы шлях героя адлюстроўваюць толькі негатывны бок яго асобы. Негледзячы на пераважна адмоўныя рысы Максіма Максімава, яго вобраз не выклікае непрыязнасці. У параўнанні з папярэднім апавяданнем «Класікі» здаюцца менш яркімі і прывабнымі, аднак лёгкі стыль і мяккі гумар надаюць твору асаблівую чароўнасць.

Да тэмы вайны звяртаецца ў сваёй даповесці «Пад покрывам нябёс» Уладзімір Гаўрыловіч. Галоўны герой — васьмігадовы хлопчык Міша, які разам з матуляй і малодшай сястрычкай трапіў у канцлагер Азарычы. Маленькі Міша спрабаваў быць мужным і дапамагаць маме, як казаў яму бацька-разведчык. Але душа маленькага хлопчыка была вельмі чыстай для цяжкіх выпрабаванняў лагеражнага жыцця. Аўтар вядзе дзве лініі апавядання: падзеі адбываюцца ў ваенны час і ў 2024 годзе. Хлопчыку Мішы пашчасціла: савецкія салдаты выратавалі яго з фашысцкага пекла, але матуля і сястрычка Кацярына назаўсёды засталіся ў халоднай балоцістай зямлі. Міша вырас, стаў настаўнікам літаратуры, а пазней і дырэктарам лясковай

школы. Але падзеі мінулага адгукаюцца ў душы і целе героя нават праз 40 гадоў. Увесь гэты час Міхаіл Васільевіч хаваў тайну свайго дзяцінства, але жыццё становілася ўсё цяжэйшым.

Добра, што на гэтым свеце заўсёды знойдуцца людзі, якія гатовы падтрымаць і прыйсці на дапамогу ў цяжкія хвіліны. Такімі людзьмі ў жыцці Міхаіла Васільевіча сталі суседскія дзеці Мікітка і Міланка, якія для пажылога мужчыны сталі роднымі ўнукамі (сваіх дзяцей у Міхаіла і яго жонкі Паліны не магло быць з-за доўгага знаходжання ў канцлагеры). Герой нарэшце змог адкрыцца і расказаць гісторыю мінулага. Толькі на захадзе жыцця маленькі хлопчык Міша знайшоў спакой і цішыню.

Раман «Крутагор'е» Алеся Камароўскага таксама змяшчае некалькі часавых ліній. Спачатку падзеі развіваюцца ў той перыяд, калі татарамангольскае нашэсце было ў самым разгары. Галоўны герой — мангольскі хан Койдан — шукае схаванае золата знакамітага Чынгісхана. На сваім шляху ён знішчае гарады і вёскі, бязлітасна забівае мірных жыхароў. У гэты ж час (напэўна, бо аўтар не дае канкрэтных характарыстык) звычайны хлопец Васіль уцякае ад пераследнікаў у пушчу, дзе плануе жыць усю зіму, а магчыма, і даўжэй. Час панавання Залатой Арды спалучаецца з сучаснасцю, пра якую апавяданне вядзецца ад першай асобы. Галоўны герой — звычайны офісны супрацоўнік, які шукае шчасце ў нуднай паўсядзённасці. Письменник часта выкарыстоўвае сучасныя фемінітывы («біялагія», «шэфіня» і інш.), што можа выклікаць дыскусію сярод чытачоў (хаця аўтар дадзенага артыкула цалкам падтрымлівае такую ініцыятыву).

Ідэя рамана можа зацікавіць аматараў гісторыі і гэтага канкрэтнага гістарычнага перыяду. Аднак стыль апавядання вельмі зацягнуты і складаны нестатыстычнага чытача, але і для прыхільнікаў закручаных сюжэтаў. З дапамогай шматлікіх апісанняў аўтар спрабуе паглыбіць у гістарычны кантэкст, што толькі адцягвае ўвагу ад асноўнага апавядання. Магчыма, далей, калі сюжэт наблізіцца да кульмінацыі, падрабязнае апісанне не будзе перашкаджаць гісторыі і засланыць асобы галоўных герояў.

Лірычны настрой вершаў Кацярыны Стройлавай разбаўляе меланхалічнасць дзясятага нумара. Каханне і прыгажосць прыроды цесна перапляліліся ў творчасці паэтэсы.

*Бирюзовая крапинка в нежном
небесном просторе.
Я люблю созерцать твой кровавый
закат, горизонт.
Свет какой-то нездешний,
и пенится шумное море.
Тучи ливнем грозят, только взять
не решаюсь я зонт.
Вы, предвестники горя,
не будете плакать напрасно.
Кто ушел — не вернется,
открыть не сумеет глаза.
Сердце глухо молчит, а душа к небу
тянется страстно.
Я не плачу. То след от дождя.
Нет, совсем не слеза.*

У паэтычнай форме паэтэсы раскавае гісторыю жыцця мастака Альбрэкта Дзюрэра. У дзяцінстве яны з братам дамовіліся аплаціць навучанне адзін аднаго, але, пакуль Альбрэкт вучыўся, старэйшы брат працаваў у шахце.

*Всю благодарность за такую жертву
Альбрехт излил
На полотно: натруженные руки
Изобразил.*

Рубрыка «Эпоха» прыцягвае ўвагу яркімі і ўнікальнымі нататкамі вядомага беларускага кінарэжысёра Вячаслава Нікіфарова. У «Гісторыях з кухні кіношнікаў» мастак дзеліцца цікавымі ўспамінамі са здымачнай пляцоўкі. Матэрыял прываблівае шчырасцю і лёгкім настроем. У юбілейны для беларускага кінематографа год такія артыкулы вяртаюць да крыніц і ахутваюць чытача таямнічай атмасферай, дзе можна пачуць толькі: «Камера, матор, запісваем!» Рэжысёр раскавае пра цікавыя здарэнні на пляцоўцы, знаёмствы з будучымі зоркамі беларускага і савецкага кіно, пра пошук асабістага падыходу да кожнага артыста і імпрывізацыі ў любімых кінастужках. Вячаслаў Нікіфароў разважае пра будучыню індустрыі, уласны след у кінамастацтве і феномен акцёрскай гульні на экране і ў рэальным жыцці. «Усе людзі — выдатныя акцёры, паглядзіце на дзяцей. І гэта не камплімент чалавецтву, хутчэй дыягназ. Тысячы гадоў удасканалення ў камунікацыі з сабе падобнымі, прыкідвацца і мімікрыраваць, выкрываць і ўсхваляць — гэта не мінае бясследна і ператвараецца ва ўсвядомленую патрэбу. Ва ўстойлівы навык. І пачыналі так усе выдатныя акцёры».

У «Літаратурнай супольнасці» — інтэрв'ю старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алеся Карюкевіча з галоўным рэдактарам часопіса «Прастор» (Казахстан) Фархатам Тамендаравым. Беларуская паэзія і проза таксама знайшлі сваё месца на старонках алмацінскага часопіса. Пагутарылі пра літаратурную крытыку ў Казахстане і свеце, пераклады найлепшых айчынных і замежных твораў, цесныя сувязі паміж беларускімі і казахскімі пісьменнікамі супольнасцямі.

Завяршае дзясяты нумар «Нёмана» рэцэнзія Людмілы Маркоўскай «Летапіс вайны» на кнігу Наталлі Саветнай «Была бясконца вайна...». Твор напісаны ў жанры аўтафікшн і змяшчае ўспаміны сапраўдных сведкаў ваенных падзей у розных кутках Беларусі. «Перагарнуўшы апошнюю старонку кнігі, разумееш: так, гэта наша гісторыя, якая ніколі і нікім не павінна забывацца. Разважанні пасля чытання прыводзяць чытача да асноўнай гуманістычнай думкі пра тое, што любая вайна — гэта гвалт і велізарнае зло, якое знішчае мільёны чалавечых жыццяў».

Лізавета КРУПЯНЬКОВА

3 бібліятэкі багдановічазнаўства

Выданне гісторыка-літаратурных, літаратуразнаўчых, літаратурна-яўляецца ў апошнія дзесяцігоддзі, калі прастора значнай, аўтарытэтай асветніцкай літаратуры на кніжным рынку становіцца меншай. А гэта, пагадзіцеся, адукацыйны, выхаваўчы пралік у справе зносін вучоных і грамадства. І таму асабліва прыемнай падзеяй з'яўляецца папаўненне ў багдановічазнаўчай бібліятэцы: літаральна днямі не такім і вялікім накладам, але і не малым для падобнай літаратуры (200 асобнікаў), пабачыў свет зборнік артыкулаў вядомай даследчыцы, музейнага работніка Ірыны Мышкавец «Рэ/экспазіцыя. Штрыхі да біяграфіі Максіма Багдановіча». Адрэзана хацелася б заўважыць, што штрыхі гэтыя даволі ўпэўненыя, так бы мовіць, выразна «каліграфічна» характару. Ірына Мышкавец даўно і ўсвядомлена працуе на ніве даследавання жыцця і творчасці класіка беларускай і сусветнай паэзіі.

З аўтарскай прадмовы да кнігі: «...Асабліва ўвага ў даследаваннях удзяляецца адзінаму прыжыццёваму зборніку вершаў Максіма Багдановіча «Вянок» (Вільня, 1913 г.). Працягваецца пошук, выяўленне, даследаванне арыгінальных кніг, якія захоўваюцца ў розных музеях, бібліятэках, архівах Беларусі і замежжа. У дзяржаўных установах і ў прыватных асоб. Важным лічу прыцягненне ўвагі да каштоўных музейных прадметаў, незалежна ад таго, захоўваюцца яны ў фондах ці презентуюцца ў экспазіцыі Літаратурнага музея М. Багдановіча (ЛІММБ), мемарыяльных музеяў паэта ў Мінску, Ракуцёўшчыне, Яраслаўлі.

Артыкулы, якія ўвайшлі ў дадзенае выданне, публікаваліся ў зборніках дакладаў канферэнцый розных устаноў навукі і культуры Беларусі і замежжа, у часопісе «Роднае слова», газетах «Літаратура і мастацтва», «Культура», «Краязнаўчая газета», іншых сродках масавай інфармацыі. Артыкулы часткова адрэдагаваны, скарачаны альбо дапоўнены ў сувязі са знаходкамі апошняга часу, суправаджаюцца ілюстрацыямі з фондаў ЛІММБ, іншых устаноў, прыватных архіваў».

Ірына Мышкавец стварае глыбокі па фактаграфічнай насычанасці, жывы, рэльефны, напоўнены

дынамізмам партрэт класіка беларускай літаратуры. І робіць гэта на аснове ўласных росшукаў. Пераконваюць у гэтым ужо самі назвы артыкулаў, напрыклад, з першага раздзела кнігі: «Зорны храм Паэта» (тэкст прысвечаны музею Максіма Багдановіча), «Эпістальярная спадчына Адама Багдановіча як крыніца інфармацыі да біяграфіі сына», «Фельетон «Международный чемпионат и ярославцы»... Здаецца, з часам даследчыца выбудуе менавіта з гэтага раздзела новую паўнаватасную кнігу, прысвечаную знаходкам у багдановічазнаўстве. Цяпер займацца вывучэннем жыцця і творчасці аўтара неўміручага «Вянка» без знаёмства з гэтым «блокам» даследаванняў кнігі проста нельга!..

Частка артыкулаў у кнізе пададзена на рускай мове, у залежнасці, відавочна, ад таго, для якога выдання ці для якой канферэнцыі папярэдне рыхтаваўся тэкст. На маю думку, кніжная культура ўсё ж патрабуе выкладання артыкулаў на адной мове, калі гэта не збор твораў альбо не выданне, якое прадстаўляе творчую спадчыну. Але, паўтаруся, выказваю суб'ектыўнае меркаванне і разумею, што ўжо некалькі дзесяцігоддзяў на гэтую акалічнасць як выдаўцы, так і аўтары не дужа звяртаюць увагу.

Яшчэ адзін зварот да аўтарскай прадмовы: «Шчырыя словы ўдзячнасці майму першаму дырэктару музея, вядомаму багдановічазнаўцу Мікалаю Валянцінавічу Трусу. Словы падзякі — прадстаўнікам радаводнага дрэва М. Багдановіча Максіму Аркадзевічу Бараховічу (Ніжні Ноўгарад) і Наталіі Уладзіміраўне Сарока (Краснадар), іх родным, а таксама нашчадкам сяброў, знаёмых і калег пісьменніка, разам з якімі мы адкрылі шмат невядомых старонак. Удзячна супрацоўнікам Літаратурнага музея Максіма Багдановіча, папярэднікам і тым, хто цяпер працуе, у першую чаргу, Міхаілу Аляксандравічу Бараноўскаму і Алене Уладзіміраўне Кніга, родным і сябрам, якія на працягу гэтых дваццаці пяці гадоў дапамагалі, падказвалі, падтрымлівалі, верылі.

Я ўпэўнена — працяг будзе...» Застаецца выказаць просьбу і аичным кнігавыдаўцам — дапамажыце развіць гэтую аўтарскую ўпэўненасць Ірыны Мышкавец, а, можа, і перавыдайце кнігу «Рэ/экспазіцыя. Штрыхі да біяграфіі Максіма Багдановіча».

Мікола БЕРЛЕЖ

Гісторыя праз лёсы

Нельга забываць гісторыю сваёй краіны, таму што ў адваротным выпадку яе лёгка перайначыць і перапісаць. У серыі «Дети войны», заснаванай у 2010 годзе выдавецтвам «Чатыры чвэрці», выйшла чарговая кніга з назвай «Снайпер Маша». Яе аўтар — пісьменнік і журналіст Рыгор Саланец. Прысвечана яна 80-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. І хоць змешчаныя ў ёй творы з'яўляюцца мастацкай прозай, у аснове іх сюжэта — сапраўдныя падзеі ваеннага ліхалецця.

Тры апавесці аб'яднаны тэмай выжывання і барацьбы звычайных людзей на акупаванай немцамі тэрыторыі Беларусі з моманту, калі бот захопніка ступіў на беларускую зямлю, і да часу вызвалення не толькі нашай краіны, але і ўсёй Еўропы.

Героіня апавесці «Снайпер Маша» Марыя Івушкіна — не беларуска па паходжанні, але змагацца з фашыстамі ёй прыйшлося на беларускай зямлі. Семдзсят пяць фашыстаў знішчыла снайпер Маша ў гады вайны, але чамусьці рука не націснула на пускавы кручок, калі ў прыцэле вінтоўкі аказаўся маладзенькі нямецкі ваенны. Мінула паўвека, і ў Мінску адбылася іх сустрэча. Аўтар кнігі «Снайпер Маша» вельмі яскрава перадаў агульнае жаданне ўсіх людзей (і беларусаў, і немцаў): нікому не патрэбна вайна!

Асноўныя падзеі апавесці «Батюшкі-солдаты» ў гады вайны разгарнуліся на Дзяржыншчыне. І хаця галоўныя героі — члены сям'і Хмялеўскіх, якія жылі на хутары недалёка ад Койданава (цяпер Дзяржынск Мінскай вобласці), пісьменнік вельмі шмат апавядае пра свяшчэннікаў гэтай зямлі, тых, хто дапамагаў людзям выжыць у ліхую гадзіну, дапамагаў верыць у перамогу.

Сын Хмялеўскіх Змітрак, застаўшыся ў жывых пасля выканання складанай аперацыі па падрыве нямецкай агнявой амбразуры ў 1944-м (яго нават палічылі загінулым),

верыў, што яго выратавала іконка Божай Маці, якую дала мама. Пасля заканчэння вайны ён стаў свяшчэннікам, вучыўся на пастырск-багаслоўскіх курсах, затым — у духоўнай семінары ў Жыровічах.

Рыгор Саланец сваёй апавесцю сцвярджае, што толькі ўсёй грамадой, разам, мужна, нягледзячы на страты, пакуты, савецкі народ змог перамагчы такога жорсткага ворага, як фашызм.

Трэцяя апавесць «Чужбыны горький мед» апавядае пра дзятчыну Веру Мельнік са Смалевічаў, якую сілком немцы адправілі ў Германію ў працоўнае рабства.

Вера разам з іншымі дзятчатамі спачатку працавала ў ліцейным цэху на заводзе, які размяшчаўся на ўскраіне Лейпцыга. Гэта было сапраўднае пекла.

Дзятчатам такая праца была проста не па сілах. Некаторыя страчвалі прытомнасць. Нарэшце іх перавялі на крыху лягчэйшую працу. А калі завод разбамбілі англійскія самалёты, жанчын накіравалі ў сельгаскааператывы і на фермы. Летам 1944 года Вера Мельнік «переступила порог дома солдата Первой мировой Конрада Вильке».

Аўтар распавядае пра цяжкую працу беларускай дзятчыны на ферме (нагляд за жывёлай), па дамашняй гаспадарцы, па даглядзе інваліда вайны. Мне здаецца, што ў беларускай літаратуры яшчэ не было твора на падобную тэму. Адносіны да людзей, якія аказаліся на чужыне ў рабстве не па добрай волі, не засталіся такімі ж, якімі былі падчас вяртання Веры Мельнік на радзіму з Германіі. У дзятчыны нават не прынялі дакументы на паступленне ў педінстытут.

Нягледзячы ні на што, Вера ўладкавалася на працу, пакачала, нарадзіла дзяцей. Нарэшце жыццё ўсталявалася. Рыгор Васільевіч прысвяціў гэтую апавесць памяці сваёй роднай цёткі Праскоўі Мельнік, шаснаццацігадовай дзятчынай вывезенай у Нямеччыну.

Нэлі МЕЛЬНІЧЭНКА

Чытацкі дзённік

Навуа
Гальпяровіча

Радкі, што пахнуць ветрам

Лёс Валерыя Грышкаўца быў зусім не падобны на лёс многіх яго папалчнікаў па творчасці. Не было, як у іх, паступлення на філфак пасля школы, прапіскі ў сталіцы, рэдакцыйных кабінетаў у салідных выданнях...

Гэта потым ён стаў усё-такі журналістам, хоць і не закончыў журфак, адкуль сышоў па сля другога курса.

Пасля дзвятага класа была работа на заводзе, служба ў войску — Забайкалле, Бурація, Літва, Масква, дзе ён паспрабаваў нялёгкай жыццёвы хлеб...

*Да, кем толькі в жызни я не был,
С какою не знался бедой?..
Под южным и северным небом,
Под синей и белой звездой.
Мотался по станциям дальним,
Глотая дорожную пыль.
Весёлый, но чаще — печальный,
Презревший и сказку, и быль.*

Я заўсёды дзівіўся, адкуль у Валерыя такая вось культура радка за знешняй прастатой, бо самыя першыя яго вершы, з якімі ў свой час пазнаёміўся ў Каралішчавічах, дзе мы былі разам на семінары маладых пісьменнікаў, вылучаліся гэтымі не характэрнымі для пачаткоўца сталасцю і глыбінёй.

*Я знаю: крыши пахнут небом,
Дождями, солнцем и зарёй,
Как полем пахнет корка хлеба,
Как сталь блестящая — рудой.
А строки песен пахнут ветром,
Дорогой, рожью, тишиной,
Густым туманом предрассветным,
Соляркой пахнут и смолой.*

Гэтыя радкі ўвайшлі ў першую кнігу паэта «Время отправления», якую я, бывае, здымаю з паліцы і перачытваю.

З вершамі і перакладам Грышкаўца з беларускай я часам знаёміўся ў чытальнай зале бібліятэкі, калі перагортаў расійскія літаратурныя выданні.

Ён быў вучнем знакамітага рускага паэта Юрыя Кузняцова ў свой маскоўскі перыяд жыцця, але заставаўся ў душы заўсёды беларусам, пінчуком. І ўрэшце вярнуўся ў родны горад, туды, дзе нарадзіліся першыя вершаваныя радкі.

І лагічна, што Нацыянальную прэмію за сваю творчасць ён атрымаў менавіта ў Беларусі, і юбілей свой адзначыў у родным Пінску.

*В который раз на родине моей
В садах налился сладким соком август,
И длинноногий белокрылый аист
Вброд переходит, не спеша, ручей.*

*В который раз, когда спадет жара,
Луна в пруды глядит — не наглядится,
И в тишине идут воды напиться
Росистой тропкой лоси по утрам.*

*В который раз ей говорю: «Люблю...»
И снова возвращаюсь к первой песне,
Где живы люди и земля Полесья,
С которыми все поровну делю.*

І гэта галоўнае, чым павінен жыць сапраўдны паэт.

Віктар ШНІП

Пасля начной навальніцы

Маланкамі засыпана дарога —
Сухім галлём яшчэ не мёртвых дрэў.
І ў мокрым наваколлі анікога,
Нібыта ў ночы белы свет гарэў,
І я адзін самотны ў цёмным свеце.
Куды цяпер ісці праз цішыню,
З якой калюгі, як люстэркі, свецяць
Світеласцю астылага агню?
І я стаю, нібы адзверваны.
І раптам бачу сонечны прамень
Праз чорны небакрай прабіўся смела,
І сонца ўспыхнула — прарваўся дзень
У наваколле цёмнае і ў сэрца.
І я сказаў, што я наш край люблю,
І не паверыў, што з мяне смяецца
Бяздомны гром, упаўшы на зямлю.

* * *

Восень прыйшла, як з палону.
Бруды нанесла і слоты.
Двор засялілі вароны —
Чорныя пчолы самоты.

З дрэваў ссыпаецца лета
Жоўтай лістотай, якая
Вуліцу мне, як край свята,
Перад зімой насыпае.

Я не магу анічога
З вечнай самотай зрабіць,
Толькі стаяць ля парога,
Толькі чакаць і любіць.

* * *

Прысвячаецца кітайскім перакладчыкам
Гаа Ману, Чжан Хаэйцінь, Хань Сяе,
Гу Юю, Сунь Фаньці, Сінь Мэн.

Як вечная божая кветка любові,
За тваім акном узыходзячае сонца,
Якое асвятляе Кітай
І якое праз некалькі гадзін
Уздызе і над Беларуссю
І асвеціць стол паэта, як поле,
На якім расце толькі дабро,
Як і на тваім сталі.

Ты не спаў усю ноч,
Узыходзячы
На беларускі ўзгорак Паэзіі.
Ты ішоў, як ідуць беларусы,
Нясешна,
Каб на вяршыні ўзгорка
Пабачыць перад сабой
Яшчэ большую прыгажосць,
Якая як васілёк у беларускім жыцці,
Як у кітайскім садзе півоня.

Зноў лагодны нарачанскі вецер
Прынёс табе дым ад вогнішча,
Каля якога сядзяць паэты
І любуюцца Вялікай Мядзведзіцай,
Якая глядзіць на Вялікую Кітайскую сцяну
І радуецца, што Паэзія — гэта мост
Паміж сэрцамі, якія ведаюць,

Што такое сяброўства
І жыццё для Паэзіі, якая вакол нас,
Як паветра, у якім лётаюць анёлы,
Як рыфмы яшчэ ненапісаных вершаў.

І ты глядзіш услед сонцу,
Якое ўзыходзіць над Беларуссю,
Якая далёка, як сонца,
І якая блізка, як вершы
Беларускіх паэтаў, што ў цябе
На сталі і ў сэрцы,
Якое цяпер б'ецца ў рытме
Вершаў Уладзіміра Караткевіча.
І ты ідзеш праз Чорны замак Альшанскі,
І не губляешся ў яго сутарэннях,
Бо з табою беларусы,
Якія ведаюць, хто ты і для чаго
Ты ідзеш па беларускай зямлі,
Над якой свеціць сонца,
Якое ўзышло
І якое ўжо ніколі не зойдзе...

* * *

Я не памёр. І я жыў,
Як з поля вецер, што ў траву
Сышоў, але не стаў травой.
Сачу за соннаю ракой.
І чую музыку ў вадзе.
І па вадзе агонь ідзе,
Не пакідаючы слядоў.
І мне яшчэ не сто гадоў,
Таму гляджу я ўдалачынь,
Дзе восені сівая стынь
Дыміцца і паўзе ў кусты.
І поўня, як арэх пуста, —
Не вабіць да сябе мяне.
Ваўкі хай выюць, а я — не!

* * *

Над полем
чорным попелам вароны
Лятаюць з немаўклівацю сваёй.
І стог саломы, як пірог слаёны,
Дыміцца адзінокай цеплынёй.

Я пад сабой зямлі не адчуваю
І вецер падтрымоўвае мяне,
Нібы выгнанніка старога з раю,
Які ўтапіцца думаў у віне.

За спінай — ціш. Іду асірацелы.
І неба нада мной маўчыць як звон.
І сонца — вырваны язык сатлелы —
Знікае ў чорным попеле варон.

* * *

Хапайся за саломіну, якая
Па небе, як па моры, праплывае,
Закінутая ветрам з нашай пожны.
Ты — журавель, які ляціць апошнім,
Бо тут чаго ад родных ніў спяшацца.
Аціхлыя лугі слязьмі дымяцца.
І ты ляціш нябачны над лугамі.
Асенні бярозы абразамі
Ля хат вясковых, дзе няма нікога.
Нібы саломіна — між іх дарога.

* * *

Не шкадую, што згарэла лета
У асеннім полімі лістоў.
Галубы на мокрых парапетах,
Як анёлы з будучых гадоў.

Я гляджу з акна, нібыта з неба,
І не верыцца, што я жыў.
Мне парванай павуціны срэбра
Скінулі на памяць журавы.

І яно няшпешна праляцела
Ля мяне і ўпала на зямлю,
Што ад снегу хутка стане белай.
Белае, як Беларусь, люблю.

Не шкадую, што згарэла лета.
Мне шкада тутэйшых журавоў,
Што ляцелі сёння на край свету
Над асеннім полымем лістоў...

Надзея ПАРЧУК

Забег у гасці лістапад

Азалаціўся ў садзе абрыкос —
Яго так восень шчодро адарыла
За тое, што выдатна службу нёс,
Не шкадаваў пладам уласнай сілы.

Вясною ранней першым расквітнеў,
Хаця было занадта рызыкаўна,
Ды што яму вятроў суровы гнеў,
Калі свяціла сонейка чароўна.

У летні час прахожых захапляў
Раскошнай кронай, шумнаю лістотай
І час ад часу спелы плод кідаў —
З такой прывабнай дзіўнай пазалотай.

А сёння зноў палоніць позірк наш —
На развітанне з шыкам увабраўся!
Ды лістапад усю сарве гуаш,
Калі па праве ў сад ужо ўварваўся.

Восеньская замалёўка

Зноў лістапад сарваў тваю адзежу,
Па белым свеце золата разнёс,
Ды я цябе вясной наступнай цешу,
Счарнелы мой, самотны абрыкос.

Яна да нас абавязкова прыйдзе.
Ты толькі вер і стойкім будзь, прашу.
Міне зіма, раненька сонца ўздызе, —
Тваю й маю абрадуе душу...

* * *

У вянок Яўгеніі Янішчыц

Шкада, што цябе ўжо няма
сярод нас,
Ды ў думках і сэрцах ёсць нашых.
Твой дзесьці ў нябёсах
пасеца Пегас,
Сілкуецца роснаю пашай.

Бывае, пад неба ўзвіаецца ён
На крылах любові і жалю
І, бы непрыкаяны белы анёл,
За воблачнай носіцца даллю.

Гукае, шукае ўладарку сваю,
Ды так і нідзе не знаходзіць,
І ціха спускаецца зноў на зямлю,
Да вёсачкі Рудкі падходзіць...

Шкада, што цябе ўжо няма сярод нас,
Ды ў думках і сэрцах ты з намі.
Хай лета ці восень,
вясна ці зіма —
Прыходзіш сваімі радкамі.

Не за гарамі Новы год

Зіма... Палеская зіма
То снегам сьціпле, то дажджамі.
А дні ляцяць, і нездарма
Ужо Новы год не за гарамі.

Ён на парозе зноў стаіць,
Падворак, мабыць, аглядае.
«Ці можна мне ў вас пагасціць?» —
Дазволу хутка запытае...

І мы рыхтуемся да свят,
Нібы да казачнага дзіва,
Бо ў нас здаўна такі абрад:
Вітацца з гасцейкам зычліва.

А Новы год і праўда госць —
Доўгачаканы і адметны.
Ён дорыць людзям весялосць
І не шкадуе мараў светлых.

Дык з надыходзячым, сябры!
Няхай заўсёды вам шаніце!
Хай снегам поўняцца двары,
А ўлетку сонейка шчырыце!

Наталля ЖЫЛЕВІЧ

Матулі

Я да рук тваіх прыхінуся
І мазоль працавіты адчую.
Ой, як цяжка табе жылося,
Мама, мама мая, матуля.

Лёс не пеціў цябе ніколі,
Гора зведала вельмі многа,
Ну а людзям — дабро дарыла,
Шчодро дадзенае ад Бога.

Гадавала ты нас, дзяцей,
Працавала што мела сілы.
Ноччу ў Бога ты ўсё часцей
Долі лепшай для нас прасіла.

Да цябе, як заўжды, прыйду,
Галаву прытулю да сэрца,
Каб схавалася ад цяжкіх дум,
У пяшчоце твайі сагрэцца.

Мама, мамачка, ты даруй
Мне за крыўду ці кепскае слова.
Мама, мамачка, будзь са мной —
Доўга-доўга,
доўга,
доўга...

* * *

Лецейка ў дзень туманамі ступае,
Сонца збірае халодныя росы,

Травам стракатым луг песні спявае,
Зоркі начныя хаваюцца ў плёсы,

Лозы над рэчкай галовы схіляюць,
Вецер сплятае ім косы густыя,
У небе аблокі вандруюць-блукваюць,
Струнамі промні звяняць залатыя.

Раніца летняя з водарам шчасця
Сэрца цяплом
і пяшчотай напоіць,
Водаў крынічных святое прычасце
Раны душы маёй лечыць і гоіць.

* * *

Зірнеш — і полымя рабіны
Ужо ірдзіцца ля акна.
Цябе няма са мною, мілы,
Таму ў самоце я адна.

Чаканне горыччу палынной
Клубком прыкоіць да грудзей...
Мо дзе прыгожую дзяўчыну
Па месяцах нашых ты вядзеш?

Па тых мясіцах, што з табою
Гулялі ночкі напалёт,
Дзе ў вечным танцы нам кружыўся
Чароўных зорак карагод.

* * *

Светлай памяці
Дзмітрыя Краскоўскага

Знікае постаць недзе за аблокамі,
Ужо твой шлях закончаны зямны.
Жалобна сёння дождж ілье
за вокнамі,
Ды застаюцца з намі твае сны.

Ўсе сны, што на паперы
сталі вершамі,
Дзе мрой, роздум твой і твой пагляд.
Чаму да Бога адыходзяць лепшыя
І кола часу не вярнуць назад?

Як не вярнуць усмешку, песні шчырыя
І талентам адоранай душы.
А журавы крычаць мне ўночы з выраю:
«Пішы, дзяўчынка мілая, пішы!»

Леанід КРЫВАНОС

Чырвоны дзень календара

Апавяданне

За кухонным сталом, прыхінуўшыся да сцяны, нерухома сядзеў і поглядам стомленага чалавека глядзеў у прастору пакоя хударлявы пажылы чалавек. Яго маршчыністая рука прыціскала да тулава градуснік, які тырчаў з-пад мышкі.

Івану Кірылавічу Купчанкову нездаровілася. Напярэдадні, праігнараваўшы пачутае па тэлевізары папярэджанне сіноптыкаў аб магчымым дажджы, ён легкадумна паспяшаўся па справах у горад, не прыхапіўшы парасон. Хоць унутраны голас настойліва рэкамендаваў: «Вазьмі парасон, вазьмі...» І атрымалася як заўсёды, калі не слухаеш падказку свайго ўнутранага «я». Івана Кірылавіча зьябіла. Гэта выклікала смутак і роспач, паколькі сёння, 7 лістапада, замест таго, каб ісці на мітынг, які, прытрымліваючыся традыцыі, штогод праводзіць гарадская партыйная арганізацыя, ён, перакананы камуніст, у дзень Вялікай Кастрычніцкай Сацыялістычнай рэвалюцыі вымушаны застацца дома. І хворы пайшоў бы, ды ўзрост ужо не той: цяпер усё даводзілася рабіць з папраўкай на яго. Пражытыя восемдзесят гадоў — гэта было адзінае назапашанае багацце, якое цалкам належала адзінокаму пенсіянеру.

Сумныя разважанні перапынілі гукі, якія даносіліся з вуліцы. Купчанкоў узяў са стала акулеры і, надзеўшы іх, прыжмурчыўшыся, перавёў погляд на акно. За шклом, у абсталяванай кармушцы, корпалася некалькі вераб'ёў. Выцягнуўшы градуснік і выявіўшы, што тэмпература ў норме, Іван Кірылавіч устаў, падшыў да акна і пачаў назіраць за птушкамі-гасцямі. Кармушку ён зладзіў пару гадоў таму, пасля перанесенага інфаркту, каб стаў радзей выходзіць на вуліцу. І цяпер, падкормліваючы птушак, любіў, седзячы каля акна, вывучаць іх паводзіны, адначасова назіраючы за жыццём двара, куды выходзіла акно кухні. Як сам жартаўліва заўважаў — акно ў свет. Іван Кірылавіч нават завёў дзённік — агульны сшытак, у які заносіў свае ўражанні ад убачанага. Раскрыты сшытак заўсёды ляжаў на падаконніку ў гатоўнасці папоўніцца новым запісам.

Пенсіянер прысеў на зэдлік. Птушкі, ніколі не баючыся яго, азартна дзяўблі корм, адганяючы адна адну ад смачнай ежы. Купчанкоў узяў ручку і старанна вывеў на чыстым аркушы: «7 лістапада 2011 года. Свята, а на душы

роспач ад бездапаможнасці: нават уласны арганізм падводзіць. Кепска». Дاپісаўшы сказ і цяжка ўздыхнуўшы, ён нязграбным рухам рукі зачэпіў аконнае шкло, устаў і пайшоў да буфета. Патурбаваны вераб'і паляцелі. Купчанкоў дастаў прызапашаную да сённяшняй даты бутэльку гарэлкі, адкаркаваў яе, наліў паўчаркі.

— Ну, Кірылавіч, за бальшавікоў, — вымавіў сам сабе тост, нерашуча паднёс чарку да вуснаў, раздумваючы, піць ці не, і павольна перакуліў у рот.

Іван Кірылавіч тужліва паглядзеў у акно: пахмурны лістападаўскі дзень, алаваныя хмары нізка навіслі над дамамі. Успомніўся вывучаны ў дзяцінстве верш Самуіла Маршака:

*День Седьмого ноября —
Красный день календаря.
Погляди в своё окно:
Всё на улице красно.*

*Вьются флаги у ворот,
Пламенем пылая.
Видишь, музыка идёт
Там, где шли трамваи.*

*Весь народ — и млад и стар —
Празднует свободу.
И летит мой красный шар
Прямо к небосводу!*

І падвёў вынік успамінам: «А цяпер усё ляціць у пекла».

Па шкле забаранілі буйныя, як бісер, кроплі. Пачынаўся дождж. Кармушку, што вісела на доўгіх вярхоўках, ветрам перакуліла ўверх дном, і вярхоўкі заблыталіся паміж сабой. Вырашыўшы іх паправіць, Купчанкоў адкрыў фортку і паспрабаваў дацягнуцца да кармушкі. Не дастаў. Скрэзьяк растрапаў фіранкі, нападуючы холадам пакой. Злая думка наведла старога: «Хоць нешта з таго, чаго хачу, я сёння да канца зраблю?!» Адкрыўшы акно, крэкчучы і трымаючыся рукамі за падаконнік, ён стаў на зэдлік і павольна выпрастаўся. Ад нагрукі ў вачах пацямнела. Аддыхаўшыся, паглядзеў на дваровую тэрыторыю...

— Сволачы, — вырвалася са старэчых вуснаў. Раптам фіранка, нібы ў адплату за сказанае, ад рэзкага парыву ветру ўдарыла ў твар, збіваючы акулеры. Іван Кірылавіч машынальна адсунуў яе і пацягнуўся за оптыкай, гатовай вось-вось упасці за акно. Рука не паспела ўхапіць аправу, акулеры стукнуліся аб ніз акна і паляцелі далей. Іван Кірылавіч на секунду замёр, назіраючы за іх падзеннем. Затым павольна расціснуў руку, якой

трымаўся за аконную раму. У галаве закруцілася, і гаспадар кватэры, ніколі не спрабуючы ўтрымацца, стаў страчваць раўнавагу...

Вецер узмацніўся. Урываючыся праз адкрытае акно ў кватэру Івана Кірылавіча Купчанкова, ён церабіў, гартаў і перагортваў запоўненыя акуратным почыркам старонкі кінутага на падаконніку сшытка, нібы чытаючы напісанае ў ім:

«15 жніўня 2011 года. У двор панаехала будаўнічая тэхніка. Тэрыторыю дзіцячай пляцоўкі абнеслі высокім плотам, усталявалі дзве бытоўкі і наладзілі склад будматэрыялаў. І з ходу, ледзь не да самых пад'ездаў, будаўнікі накапалі глыбокіх траншэй. На працягу аднаго дня. Як растлумачыў старэйшы — будучы рамантаваць цеплатрасу. Справа патрэбная. Мінулай зімой разы тры прарывы былі, ледзь не замерзлі, ледзь паспявалі латаць».

Пачалі хутка. Малайцы! Так бы хутка і скончылі, а то па двары цяпер не прайсці — сучэльная будпляцоўка».

«9 верасня 2011 года. Рабочыя ходзяць па двары кожны божа дзень, але хутка месяц, а воз усё там жа: ямы, горы пяску і смецця».

12 гадзін. У смеццяборніку корпаюцца двое мужчын. Бамжы. Іх цяпер шмат развялося. У савецкі час прымусілі б працаваць або за дармаедства прыцягнулі, а цяпер... Корпаліся ў кантэйнерах: перабіралі смецце, нешта адкладалі ў свае торбы. Натыкнуліся на дзве кардонкі з пустымі бутэлькамі з-пад спіртнога (Іваноў з другога пад'езда выкінуў пасля свайго дня нараджэння). Сталі даставаць бутэлькі і на месцы дапіваць, хто хутчэй, з рыльца рэшткі. Цыфу ты, аж брыдка стала, глядзячы на іх. Не паспелі апырходаваць усё. Пяцёра падлеткаў, якія ішлі міма, спыніліся і, нядоўга думаючы, сталі збіваць бамжоў. Балазе будаўнікі ўбачылі і разганалі моладзь. А пацярпелыя, выцершы кроў, як нічога і не было, працягнулі сваю справу. Да чаго людзі апусціліся ці жыццё так апусціла?»

«20 кастрычніка 2011 года. Будоўля на месцы, у сэнсе, зрухаў няма, толькі бамжы ўдарна гарлапаняць штодня на сваім аб'екце».

13.30. Да брамы склада будаўнікоў пад'ехала іншамарка. Джып. З-за брамы вылянула брыгадзір, паглядзеў па баках, пасля чаго, павярнуўшыся, прызыўна махнуў рукой. Два рабочыя прынеслі і паклалі ў багажнік машыны два рулоны руберойду, потым яшчэ два і яшчэ два.

Зладзюга. Гаспадар машыны разлічыўся з брыгадзірам і паехаў дадому. Вось табе і «новы рускі». На такой дарагой машыне купляць і вазіць крадзены будматэрыял! Відаць, па звычцы. Бо цяперашнія буржуі свае капіталы скралі ў народа».

«21 кастрычніка 2011 года. На будоўлі — цішыня, у вагончыках — весялосць».

«22 кастрычніка 2011 года. На будоўлі — цішыня, у вагончыках — пахмелле. Адзін з рабочых зваліўся ў траншэю, ледзь выбраўся, такі быў п'яны».

«23 кастрычніка 2011 года. У абед прыязджаў джып. Павёз шэсць рулонаў руберойду і два мяшкі цэменту. Пасля абеду на будоўлі — цішыня, у вагончыках — весялосць».

«24 кастрычніка 2011 года. На будоўлі — цішыня, у вагончыках — пахмелле. Куды коцімся?»

«6 лістапада 2011 года. Хутка зіма, а да канца рамонтнага цеплатрасы, мяркуючы па ўсім, яшчэ далёка. Няма на іх управы, як пры камуністах: да сёмага скончылі б і адрапартавалі як міленькія».

Заўтра з таварышамі сустракаемся каля помніка правадыру сусветнага пралетарыяту. А гэта хіба пралетары? Зусім забыліся добрае, што было ў савецкі час. Толькі шэльмуюць усё запар».

«7 лістапада 2011 года. Свята, а на душы роспач ад бездапаможнасці: нават уласны арганізм падводзіць. Кепска. Хіба такую будучыню мы будавалі і ўяўляў сабе сам? Стаміўся я ад такога жыцця».

Чарговы парыв ветру з сілай ускудлаціў старонкі дзённіка, і сшытак саслізнуў на падлогу...

...Вераб'і яшчэ доўгі час зляталіся да акна ў надзеі на лёгкую здабычу. Але так і не папраўленая кармушка пуставала, і з часам птушкі перасталі прылятаць. Бамжы з надыходам маразоў кудысьці зніклі. Быццам на зіму яны перабраліся ў начлежку для бяздомных, адкрытую ў горадзе. А будаўнікі ўжо тыдзень як працуюць у дзве змены. Ім, нарэшце, выплацілі заробак».

Аднак Іван Кірылавіч пра гэта ўжо ніколі не даведаецца. Яго непрытомнага знайшоў рабочы будбрыгады, які вырашыў па дарозе ў краму справіць малую патрэбу ў кустах. Пацярпелы ляжаў пад адкрытым акном кватэры першага паверха, у якой і пражываў. Пасля чаго Купчанкоў апынуўся ў бальніцы».

Кажуць, што зусім нядаўна яго, даволі бадзёрага для свайго ўзросту, бачылі ў мясцовым доме састарэлых».

А вы пра што падумалі?

Фота БелТА.

Трыумф 1954 года

19—21 лістапада 1954 года Мінск гасцінна прымаў і шчодро дарыў апладысменты вялікаму творчаму калектыву з Паднябеснай. Абставіны візіту, канцэртных выступленняў у сталіцы Беларусі ансамбля песні і танца Народна-вызваленчай арміі Кітая ўзнісла асвятляліся ў рэспубліканскім друку.

Першыя артыкулы былі прысвечаны ўрачыстаму прыёму на мінскім чыгуначным вакзале. Тэксты суправаджалі фотаздымкі з вялікімі букетамі жывых кветак у руках кітаянак. Кіраўнік творчага калектыву генерал Чэн І адказаў на пытанні беларускіх журналістаў. Высветлілася насычаная праграма візіту ансамбля ў краіны сацыялістычнай садружнасці і рэспубліках Савецкага Саюза.

Кітайскія артысты прыехалі ў СССР пасля месячных гастрольяў у Польшчы. Канцэрты з вялікім поспехам прайшлі ў Варшаве, Гданьску, Познані, Кракаве і іншых гарадах.

Гісторыя творчага калектыву з інтэрв'ю генерала Чэн І для карэспандэнта «Звяды» (публікацыя ў нумары газеты ад 20 лістапада 1954 г.): «Наш ансамбль існуе з першых дзён утварэння Народна-вызваленчай арміі Кітая. Удзельнікамі яго з'яўляюцца таленавітыя байцы і афіцэры Народна-вызваленчай арміі. Спачатку гэта быў невялікі калектыв, а цяпер у яго складзе налічваецца 270 спевакоў, танцораў, музыкантаў. Мастацкім кіраўніком ансамбля з'яўляецца Шы Лэ-мын, кіраўніком танцавальнай групы — Ху Го-чан».

Здымак-візітоўка ў беларускіх СМІ: аркестр і зводны хор ансамбля песні і танца Народна-вызваленчай арміі Кітая. Аўтар М. Мінковіч. Часопіс «Беларусь»; 1954 г., № 12.

у Акруговым Доме афіцэраў 20 і 21 лістапада, у ацэнцы спецыяліста — кандыдата мастацтвазнаўчых навук Н. Арлова: артыкул «Мастацтва вялікага кітайскага народа», тэкст якога суправаджалі два фотаздымкі І. Салавейчыка з подпісам «Артысты ансамбля выконваюць танцы «Армейскі барабан» і «Лоўля матылькоў»», а таксама асобная выява «Артысты Беларускага народнага хору вітаюць кітайскіх сяброў».

З агульных ацэнак творчага калектыву: «Трэба адзначыць вялікую прафесійную спеласць, высокую харавую культуру ансамбля. Хор — як аб'яднаны, так і жаночы — гучыць стройна, дыкцыя і інтанацыя яго бездакорныя, нюансіроўка і разнастайнасць адценняў гучання надаюць творам сапраўдную прывабнасць. Адчуваецца вялікая работа, праведзеная з хорам (дырыжоры — Фан-Жэнь і Ху Дэ-фун), любоў да песні артыстаў ансамбля, грудзі якіх упрыгожаны баявымі ўзнагародамі».

Зачынным творам праграмы была песня Вану Мурадэлі «Партыя — наш рулявы».

З харавых выкананняў рэцэнзентам вылучаны марш Народна-вызваленчай арміі Кітая (кампазітар Ждэнь Люй-чэнь) і песня, якую аўтар артыкула называе кантатай, — «Героі пераадолелі раку Дадухэ» (Ло Цзун-сянь і Шы Лэ-мыт). Былі выкананы некалькі

твораў на рускай мове савецкіх кампазітараў: «І хто яго знае» У. Захарова, «Ой, цвіце каліна» І. Дунаеўскага, «Масква — Пекін» В. Мурадэлі.

«З падкупляючай шчырасцю і зладжанасцю гучання выступала жаночая група ансамбля», якая выканала карэйскую «Песню аб вясне» кампазітара Лі Мянсяня, а таксама патэтычны твор «Няхай жыве Мао Цзэдун».

Танцавальная група ансамбля (кіраўнік Ху Го-чан) захапіла дакладнасцю і ўзгодненасцю рухаў, пластыкай, надзвычайнай трэніроўкай цела. Былі прадэманстраваны танцы розных рэгіёнаў: «Вяселле нацыянальнасці Мья», уйгурскі «Танец з жалезным кальцом» з правінцы Сіньцзян. Уразілі спрытам і дынамікай выканаўцаў нумары «Тыбецкія кавалерысты» і «Армейскі барабан».

На відовішчнасць пастановак выдатна працавалі яркія касцюмы, якія «захапляюць сваёй прыгажосцю, нацыянальным арнамантам мастацкай вышыўкі, яркай і радаснай гамай

афарбоўкі шаўковых і аксамітных матэрыялаў, а таксама серабрыстай і залатой парчы». Эфектнасці дадаваў і рэквізіт: «...мячы, барабаны, сцяжкі і сцягі, вееры,

Кітайскіх калег вітае Ларыса Александроўская.

кашолачкі. <...> У руках танцораў гэтыя рэчы жывуць, ствараючы святочны фон, які яшчэ больш падкрэслівае пластычны і чароўны малюнак саміх танцаў».

Заклучным нумарам праграмы стала класічная кітайская опера, створаная на аснове старажытнай легенды, — «Цар малпаў здабывае зброю ў палацы цара дракона». Адносна яе адметнасцей спецыялістам адзначана, што тут «няма вакальных партый — ёсць моўныя дыялогі дзеючых асоб, суправаджэнне ансамблем кітайскіх нацыянальных інструментаў і надзвычайная паводле віртуознай

літаратуры і мастацтва АН БССР, а таксама член Таварыства па распаўсюджванні палітычных і навуковых ведаў Беларускай ССР. Даволі статусная акадэмічная пасада, прыналежнасць да ўплывовай грамадскай арганізацыі не ў апошнюю чаргу маглі паспрыць запрашэнню Ю. Пшыркова на адзін з відовішчых канцэртаў.

У персанальным фондзе вучонага, што захоўваецца ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі, знаходзіцца буклет праграмы канцэрта Народна-вызваленчай арміі Кітая ў Мінску, а таксама некалькі фотаздымкаў, якія зафіксавалі некаторыя эпизоды, што не трапілі ў публікацыі свайго часу, але з'яўляюцца важнымі і цікавымі з пункту гледжання гістарычнай рэтраспектывы.

На некаторых здымках бачым дзеячаў нацыянальнай культуры: Ларысу Александроўскую, галоўнага рэжысёра Беларускага тэатра оперы і балета, народную артыстку СССР; Іосіфа Жыновіча, мастацкага кіраўніка і галоўнага дырыжора Дзяржаўнага народнага аркестра БССР; Глеба Глебава, народнага артыста СССР, прадстаўніка Беларускага тэатра імя Янкі Купалы.

Даты і абставіны афіцыйных выступленняў і памятных сустрэч праясніла «Звезда» ад 21 лістапада 1954 года.

Александроўская вітала гасцей ад імя грамадскасці Мінска на сцэне Акруговага Дома афіцэраў 20 лістапада

— у першы дзень канцэртных выступленняў. Тады ж адбылася і сустрэча работнікаў культуры і мастацтва сталіцы рэспублікі з удзельнікамі кітайскага ансамбля. З прывітальным словам выступіў народны артыст Павел Малчанаў. У адказ прамаўляў таварыш Лі Вэй.

Потым адбыўся вялікі канцэрт, у першым аддзяленні якога бралі ўдзел дзяржаўны хор БССР, аркестр народных інструментаў і Беларускі дзяржаўны народны хор. У другім выступіў ансамбль Народна-вызваленчай арміі Кітая, што і засведчана ў буклетах праграмы.

Беларуска-кітайскае творчае яднанне.

лёгкасці акрабятка ўсіх удзельнікаў оперы». Раскрыццю сюжэта спрыяюць «яркія касцюмы, маскі галоўных персанажаў, надзвычай выразныя мімічныя рухі».

3 персанальнага фонду

У 1954 годзе Юльян Пшыркоў — загадчык сектара беларускай дакастрычніцкай літаратуры і тэксталагіі Інстытута

Такім чынам, захаваныя матэрыялы, якія ў свой час можна было назваць рабочымі, сёння выконваюць ролю архіўна-гістарычную, асвятляюць трымфальнае выступленне вялікага творчага калектыву з Паднябеснай у Мінску ў лістападзе 1954 года цэпльнай і шчырасцю былых эмоцый.

Мікола ТРУС,
кандыдат філалагічных навук

Вкладка і тытульная старонка праграмы канцэрта гасцей з Паднябеснай.

Першымі прыпынкамі ў Беларусі з запланаванага двухмесячнага візіту ў Савецкі Саюз сталі Брэст і Брэсцкая крэпасць. 19 лістапада кітайскія госці знаёміліся з Мінскам, а вечарам таго ж дня прысутнічалі на пасяджэнні, прысвечаным Дню артылерыі, прынялі ўдзел у святочным канцэрте.

Газета «Мінская праўда» змясціла ў нумары ад 20 лістапада артыкул «Сустрэча сяброў», а 23 лістапада апублікавала падагульняльны тэкст з характарыстыкай выступленняў — «Высокае майстэрства нашых сяброў» (аўтар Е. Ракава).

Па «лімаўскіх» старонках

«ЛіМ» ад 20 лістапада змясціў на сваёй перадавіцы спісую інфармацыю «Госці з Кітая» з пералікам асноўных пунктаў запланаванага знаёмства са сталіцай рэспублікі (аўтазавод, музей Вялікай Айчыннай вайны, тэатр оперы і балета), а праз нумар — 27 лістапада 1954 г. — апублікаваў агляд канцэртаў, дадзеных

Напевы светлай душы

«Цудоўная сіла слова» — пад такой назвай адбылася прэзентацыя кнігі паэзіі Святланы Кананчук у Столінскай цэнтральнай раённай бібліятэцы.

«Душы маёй напевы» і «Дарога да Святла» — кнігі вершаў, якія адначасова выйшлі з-пад пяра Святланы Анатольеўны. Першая — паэтычны дэбют, зборнік, у які ўвайшлі вершы, якія адлюстроўваюць душэўны стан аўтара. «Дарогу да Святла» склалі творы аб сапраўдных каштоўнасцях жыцця, духоўных пошуках.

Прэзентацыя пачалася з выканання песні «Малітва Багародзіцы» на верш Святланы Кананчук, з якой маладая выканаўца і кампазітар Вольга Мельнік выступіла на Міжнародным фестывалі мастацтваў «Новыя вяршыні» і стала лаўрэатам другой ступені.

Словы падтрымкі і высокая ацэнка паэтычнага дэбюту Святланы Кананчук прагучалі ад члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Васіля Казачка, які напісаў прадмову да кнігі «Душы маёй напевы». З віншавальнымі прамовамі звярнуліся да паэтэсы калегі з раённага аддзела па адукацыі, кіраўнік і ўдзельніцы народнага хору «Крыніца».

Святлана Кананчук — выхавальнік у першым на Століншчыне доме сямейнага тыпу. Яе кнігі паступілі ў 29 публічных бібліятэк Століншчыны, у школьныя бібліятэкі ўстаноў адукацыі і ўжо знайшлі свайго чытача.

Надзея СТАХАВЕЦ
Фота даслана аўтарам

Святлана Кананчук.

Спытаць у пісьменніка

Нацыянальная бібліятэка Беларусі і Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі распачалі новы праект «Дваццаць пытанняў пісьменніку». Кожны месяц у зале беларускай літаратуры кніжніцы будзе праходзіць сустрэча з пісьменнікам, творчасць якога мае адметнае значэнне для нацыянальнай культуры. Першая імпрэза была прысвечана жыццю і творчасці вядомага паэта, празаіка, перакладчыка, мовазнаўцы, публіцыста, літаратурнага крытыка і літаратуразнаўцы Міхасы Пазнякова. Ён аўтар больш як ста кніг самых розных жанраў, адрасаваных юным і дарослым чытачам. У яго творчым багажы таксама і пераклады шматлікіх кніг паэзіі і прозы класікаў і сучасных літаратараў многіх краін. Вядомы ён і як мовазнавец: аўтар, напрыклад, такіх выданняў як «Слоўнік эпітэтаў беларускай літаратурнай мовы» у двух тамах, «Школьны слоўнік беларуска-рускіх амонімаў». За шматгадовую літаратурную дзейнасць узнагароджаны медалямі Францыска Скарыны і «За працоўныя заслугі». З'яўляецца лаўрэатам Нацыянальнай літаратурнай прэміі Беларусі і шматлікіх ін-

шых рэспубліканскіх і міжнародных літаратурных прэмій. Яму прысвоена высокае званне — «Заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь».

Ва ўтульную залу беларускай літаратуры на сустрэчу з пісьменнікам прыйшлі супрацоўнікі публічных і дзіцячых бібліятэк краіны, а таксама студэнты бібліятэчнага факультэта БДУКМ. Тут была разгорнута вялікая выстаўка кніг аўтара. Міхась Паўлавіч адказаў на пытанні прысутных, разважаў пра стан нацыянальнай літаратуры, чытаў новыя вершы, знаёміў са сваімі новымі кнігамі, дзяліўся творчымі планами. Усе яго адказы, разважанні і згадкі былі прасякнуты сыноўняй удзячнасцю роднай зямлі, бацькам і настаўнікам, любоўю да нашай культуры, да Радзімы, пашанай да мужных і працавітых людзей. Галоўнае, пра што даводзіў шаноўны госць, — толькі ў адзінстве грамадства і ў вярнасці нашым выдатным папярэднікам, нашым руплівым і адважным бацькам і дзядам, у настойлівай вучобе і працы, у дружбе і супрацоўніцтве з усімі краінамі і народамі, а ў першую чаргу з братняй Расіяй — наша шчаслівая будучыня.

Павел КУЗЬМІЧ

Казачная госця

Кацярына Хадасевіч-Лісавая запрасіла брэсцкага чытача на прэзентацыю новай кнігі «Вухуцік і Дзіва», якая нядаўна выйшла ў выдавецтве «Звязда».

З першых хвілін сталічная госця захапіла хлопчыкаў і дзяўчынак у палон сваёй творчасці. Так ярка, фантастычна і нават з чараўніцтвам прайшла імпрэза, што падлеткі адклалі на гэты час тэлефоны і з цікавасцю слухалі пісьменніцу.

У прэзентаваным выданні хлопчыкі і дзяўчыны зноў сустрэліся з любімым героем — Вухуцікам. Іншапланетны герой прылятае да дзяўчынкі Улады. І тут адразу пачынаюцца цікавыя падзеі, неверагодныя здарэнні і вясялыя прыгоды. Аднак гэтым разам не ўсе так проста. Улада заўважае, што яе сябра нейкі засмучаны, нібыта яго нешта хвалюе. Канешне, дзяўчынка хоча дапамагчы Вухуціку. Праўда, той вырашае для сябе, што ён сам справіцца з праблемай...

Кацярына Хадасевіч-Лісавая выдатна перадае характары сваіх казачных герояў. Добры і паслухмяны Вухуцік робіцца крыху дзёрзкім. Дзякуючы

гэтаму маленькія чытачы разам з Уладай адчуваюць трывожнасць і хваляванне любімага героя. Выдатна створаны і вобраз дзяўчынкі. Праз свае ўчынкі і адносіны яна паказвае, як патрэбна часам вельмі тонка, па-добраму дапамагаць сябрам, быць уважлівым да іншых, не баяцца падзяліцца сваёй праблемай...

Кніга вучыць сяброўству, увазе, дабрыні і ўменню знаходзіць адказы на розныя пытанні. Акрамя гэтага, у сюжэце шмат вясялага, а яшчэ — Новы год, любімае ўсім свята. Дарэчы, новае выданне цікавым стане не толькі хлопчыкам і дзяўчынкам, але і іх бацькам.

Кацярына Хадасевіч-Лісавая прэзентавала кнігу на некалькіх пляцоўках. У залах было шмат маленькіх чытачоў. Нягледзячы на спакуслівы свет інтэрнэту, дзеці чытаюць кнігі. Пацвердзіла гэта і пісьменніца. Яна лічыць, што кнігамі можна зацікавіць амаль кожнае дзіця. Пра гэта кажуць і яе творчыя сустрэчы. Маленькія прыхільнікі нават прапанавалі ёй напісаць кнігу з усімі яе героямі.

Разам з гэтым Кацярына Хадасевіч-Лісавая адзначыла, што цікаваяцца кнігамі яшчэ і таму, што сёння

Кацярына Хадасевіч-Лісавая.

беларуская дзіцячая літаратура знаходзіцца на ўздыме: ёсць шмат дзіцячых аўтараў, цікавых твораў. Яна ўдзячная бібліятэкарам, настаўнікам і ўсім тым, хто дапамагае пісьменнікам рабіць справу, накіраваную на тое, каб беларусы чыталі.

Наталля ШЛЯЖКА
Фота даслана аўтарам

«Паэтычная восень» Ірыны Захаравай

У літаратурным аб'яднанні «Шчырасць» пры публічнай бібліятэцы № 22 г. Мінска прайшла творчая сустрэча з маладой абаяльнай жанчынай, інжынерам, выкладчыкам кафедры «Трактары і аўтамабілі» БДАТУ, паэтэсай Ірынай Захаравай. З уступным словам выступіў старшыня Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхась Пазнякоў, які адзначыў творчы талент паэтэсы, адчуванне свету паэзіі, адкрытасць яе душы. Ірына Алегаўна нарадзілася ў Мінску. Публікавалася ў літаратурных часопісах «Нёман», «Армія і культура» і «Новая Немига літаратурная», а таксама ў «Літаратурнай газетзе». З'яўляецца членам літаратурнага аб'яднання «Доблесць». Аўтар прадставіла сваю першую кнігу вершаў «Мне солнце душу обожгло», выдадзеную ў серыі «Минские молодые голоса» выдавецтвам «Четыре четверти». У зборніку гаворка ідзе аб сапраўдных каштоўнасцях — даверы, узаемаразуменні, сяброўстве, дабрыні, каханні. Ірына Алегаўна зачытала свае вершы, адказала на пытанні, а таксама падзялілася творчымі планами.

Аляксандра КАРЖАНЕЎСКАЯ

Аб новых санетах

У Музеі беларускага кнігадрукавання (Полацк) прайшла прэзентацыя кнігі «Санеты» члена народнага літаратурнага аб'яднання «Наддзвінне» Галіны Загурскай.

На прэзентацыі гучалі вершы з новай кнігі аўтара ў выкананні членаў літааб'яднання «Наддзвінне» Антаніны Піваварчык, Ірыны Еўдакімовіч і Наталлі Літвінавай. Ядвіга Аўласенка і Васіль Граноўскі выканалі пад гармонік песні на вершы Галіны Загурскай. Да віншаванняў далучыліся кіраўнік літааб'яднання Валянціна Сопікава, наддзвінцы Уладзімір Куц, Валерыў Леднік і іншыя.

Галіна Пятроўна не толькі паэтэса, але і мастак. Падчас прэзентацыі яе павіншавалі ўдзельнікі народнага клуба самадзейных мастакоў «Белый холст». Музею беларускага кнігадрукавання аўтар падарыла адну са сваіх апошніх карцін.

Ганна МАТРУНЕНКАВА
Фота даслана аўтарам

Пара натхнення

«И каждой осенью я расцветаю вновь...» — гэты радок Аляксандра Пушкіна і пра нас, літаратараў. Менавіта так назвалі сустрэчу ў Клубе МГА СПБ «Спадарыня», што прайшла ў публічнай бібліятэцы № 5 г. Мінска. Так распачалі дзясяты сезон штомесячных пасяджэнняў аб'яднання творчых жанчын.

Сваімі творами з восеньскім настроем падзяліліся паэтэсы Аліна Легастаева, Лізавета Палеев, Вольга Шпакевіч, Тамара Залеская, Вольга Любашына і іншыя сяброўкі клуба.

Пасяджэнні «Спадарыні» — гэта і сустрэчы з цікавымі людзьмі. Гэтым разам у госці прыйшлі ўдзельніцы ансамбля гітарыстак «3 песняў па жыцці» ТСЦ Партызанскага раёна г. Мінска. Яны падрыхтавалі праграму, прысвечаную Тыдню бацькоўскай любові. З асаблівай цеплынёй спадарыні прынялі прэм'еру песні Людмілы Дзіцэвіч «Бацькоўскія вішні». Аўтар і выканаўца — актыўная сяброўка клуба.

У пасяджэнні паўдзельнічала запрошаная госця — Альбіна Пажалева. Медык па прафесіі, Альбіна Іванаўна працавала да 69 гадоў і сёння вядзе вельмі актыўны лад жыцця. Яна — старшыня камітэта тэрытарыяльнага грамадскага самакіравання. Займаецца танцамі, карвінгам, пілатэсам і скандынаўскай хадой, а таксама турызмам выхаднога дня. Пераможца рэспубліканскіх конкурсаў «Супербабуля-2006» і «Жанчына года-2022».

А яшчэ Альбіна Пажалева ўмее шыкоўна завязваць шалікі і хусткі. Гэтае мастацтва яна і прадэманстравала спадарыням.

Тамара БУНТА

Аб стратах, вяртаннях і набытках

Гісторыя і лёс даваеннай калекцыі Нацыянальнага мастацкага музея — балючая тэма для ўсіх, хто ведае і любіць беларускае выяўленчае мастацтва, хто паважае і цэніць працу музейшчыкаў, галерэйшчыкаў у фарміраванні дастойных калекцый, важных і каштоўных для любой краіны музейных фондаў... У НММ налічваецца больш за 400 экспанатаў з тагачасных збораў. Па прыблізных падліках, вядома, вернута толькі адна восьмая частка тых работ, а лёс амаль 2900 твораў — таямніца. Так, многае ўжо даследавана, высветлена, пастаўлены кропкі над «і», аднак на шматлікія пытанні адказы не знойдзены, штосяці застаецца невядомым і непакіраваўшым да спадчыны людзей.

Фрагмент экспазіцыі.

Абапіраючыся на імкненне грамадства даведацца болей аб тым, з чаго складалася калекцыя Дзяржаўнай карціннай галерэі да пачатку Вялікай Айчыннай вайны, якія знаходкі былі зроблены пасля і як увогуле аднаўляўся Мастацкі музейшчыкі стварылі выстаўку «Страты і вяртанні. Лёс мастацкіх каштоўнасцей Дзяржаўнай карціннай галерэі. 1939—1957» (будзе працаваць да 20 студзеня). Куратарамі выступілі Надзея Усава, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела навукова-асветніцкай работы і маркетынгу НММ, мастацтвазнаўца, якая шмат робіць для папулярызацыі ведаў аб спадчыне беларускіх твораў, і Анастасія Рубашная, старшы навуковы супрацоўнік гэтага аддзела.

Выстаўка «Страты і вяртанні», з дапамогай якой пераказваецца ўнікальная гісторыя музея, размешчана ў чатырох залах галоўнага корпуса. Кожны з іх аформлены ў адпаведнасці з задумай куратараў расказаць пра важныя старонкі гісторыі — адкрыццё галерэі, ваенны і пасляваенны перыяды. Экспазіцыя, як адзначаюць музейшчыкі, самая маштабная з падобных да яе, арганізаваных у папярэднія гады. Асаблівасць у тым, што можна ўбачыць больш за 100 твораў менавіта з даваеннага збору. Гэта і тыя, што вярнуліся з Германіі, і тыя, што былі набыты пасля заканчэння ВАВ замест страчаных. Між іншым, працэс вяртання заняў палову стагоддзя. Так, ключавы год — 1948-ы, калі ў Мінск з Мюнхенскага цэнтральнага сховішча прыйшлі два вагоны з вывезенымі каштоўнасцямі. Пачыналася вялікая справа... Завяршылася яна ў 1998 годзе: тады з музея гісторыі Вялікай Айчыннай, дзе захоўваліся некаторыя экспанаты, паступіў апошні твор. Гэта было палатно Аляксандра Шаўчэнкі «Па дрывы» (1913).

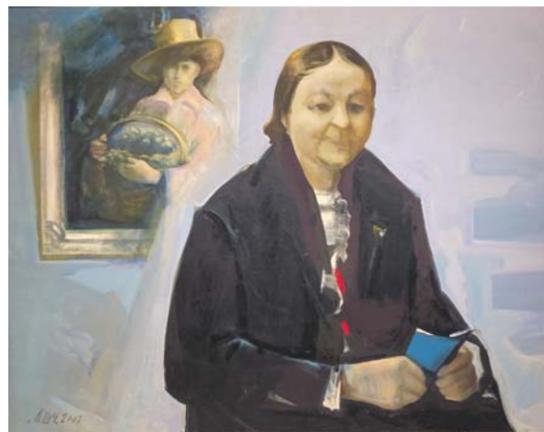
Нельга абысці ўвагай і прэзентацыю «Засталіся толькі на фатаграфіях» — дэманстрацыю здымкаў музейных прадметаў, якія ўваходзілі ў фонды галерэі або захоўваліся ў ёй і былі зафіксаваны ў прэсе і каталогах. Дакументальная частка выстаўкі ўвогуле дастаткова падрабязная: у экспазіцыю ўключана больш за 20 дакументаў з архіва НММ, Нацыянальнага гістарычнага музея Беларусі, Нацыянальнай бібліятэкі, Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва, Варонежскага абласнога мастацкага музея імя І. М. Крамскога, Дзяржаўнага Уладзіміра-Суздальскага гісторыка-архітэктурнага і мастацкага музея-запаведніка, Омскага абласнога музея выяўленчага мастацтва імя М. А. Урубеля.

З чатырох залаў адзін разлічаны на аповед пра раскіданне калекцыі. «Зала інтэр'ер» прызначана выклікаць эмоцыі ў глядача, прымусіць яго адчуць незваротнасць страты, асэнсаваць — такое становішча назавуць, нешта не вернецца ніколі. Тут жа, дарэчы, дэманструецца фільм-рэпартаж з ваеннага Мінска. Сярод экспанатаў — палотны «Ігнацій Авіцэта Кезгайла Завіша» (каля 1751 года) невядомага мастака, «Святая Канстанцыя» (для надмагілля Канстанцыі Чудоўскай з Радзівілаў; пасля 1825 года)

Яна Дамеля, «Юдзіф і Алаферн» (канец 1940-х—1750-я) Іаганеса Цыка.

У гэтай жа зале як напамін аб варварстве нацыстаў — пустыя рамы. Вядома, што палотны выразалі нажамі, а рамы пакідалі на сценах — пасля імі палілі печы... Побач знаходзяцца этыкеткі са звесткамі пра некаторыя са страчаных твораў. Гэта, напрыклад, «Дажынкi» (1902) Фердынанда Рушчыца (прыўкрасны сюжэт, што відаць па фотаздымку побач з рамай), «Партрэт дачкі ў блакітным» Валянціна Волкава (выразная карціна з цікавымі дэталіямі), «Канал гатовы» (1937) Фёдара Мадорава (адметны пейзаж рускага жывапісца), «Зіма» Івана Айвазоўскага (выявы не захавалася)... Месцазнаходжанне гэтых твораў, на вялікі жаль, не вядома.

Асобная зала аддадзена пад творы, якія легендарная Алена Аладава, шматгадовы дырэктар Мастацкага музея, пачала набываць адразу пасля вызвалення Мінска. Пры падтрымцы дзяржавы яна, як успамінаюць былыя і сённяшнія супрацоўнікі, магла дамовіцца з калекцыянерамі і антыкварамі, адшукаць і атрымаць многае, аб чым марылі музейшчыкі СССР. Як і ў астатніх залах выстаўкі «Страты і вяртанні», у гэтай экспануюцца

Леанід Шчамялёў «Партрэт. Алена Васільеўна Аладава», 2007 г.

творы аўтараў розных перыядаў, прыхільнікаў асобных стыляў у выяўленчым мастацтве. Тут «Валежнік», эцюд, напісаны ў пачатку 1890-х Іванам Шышкіным, «На рацэ» (1894) Альберта Бенуа, «Бабы» (1902) Сяргея Вінаградава, «Гурзуф» (1906) Канстанціна Каровіна, «Захад сонца» (1920) Юлія Клевера, «Сям'я» (1940) Льва Зевіна, «Партызаны вяртаюцца з аперацыі» (1943) Паўла Гаўрыленкі, «Кветкі» (1943) Яўгена Зайцава, «Партрэт дзяўчыны» (1945) Зянона Паўлоўскага, «Партрэт дачкі мастака» (1945) Уладзіміра Хрусталёва, «Лагойск» (1945)

Сара Лебедзева «Татлін Уладзімір Яўграфавіч», 1944 г.

Міхаіла Даўгялы... Атрымліваеш асалоду адно толькі ад пераліку гэтых цудоўных жывапісных і графічных работ: настолькі яны розныя, самабытныя, каштоўныя — кожная па-свойму. Змешчана тут і скульптура, творы з керамікі...

Алена Аладава ўсяму ведала цану, была ўпэўнена ў тым, што варта ўвагі, а без чаго можна лёгка абысціся. Аднак рэчаіснасць дыктавала свае ўмовы. Здаралася, пры набыцці нейкага твора калекцыянер угаворваў яе купіць яшчэ іншыя два — так бы мовіць, па сімвалічнай цане. Такія дзве работы, як правіла, былі не самага высокага ўзроўню выканання.

Пра постаць Алены Аладавай, асаблівасці працы, якой яна займалася, і зробленае славытым дырэктарам музея ішла гаворка на нядаўняй сустрэчы з Іванам Міско, народным мастаком Беларусі, які 20 гадоў працаваў у Мастацкім, у тым ліку поруч з Аленай Васільеўнай — удзельнічаў у закупках, арганізоўваў экспазіцыі... Разам з ім гэтым вечарам выступілі заслужаны дзеяч мастацтваў, жывапісец Уладзімір Уродніч (ён у той перыяд працаваў у Міністэрстве культуры і дапамагаў музею), а таксама Алена Шапашнікова, вядучы навуковы супрацоўнік навукова-фондавага аддзела, якая аддала Нацыянальнаму мастацкаму ўжо 52 гады жыцця, з іх 10 працавала з Аленай Аладавай. Мерапрыемства адбылося ў зале, дзе змешчаны першыя набытыя ёй творы — 73 работы — для пасляваеннага музея. 74-ты твор у гэтай экспазіцыі — партрэт Алены Васільеўны (2007) пэндзля Леаніда Шчамялёва — як сведчанне пра адзін з галоўных набыткаў Нацыянальнага мастацкага музея.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

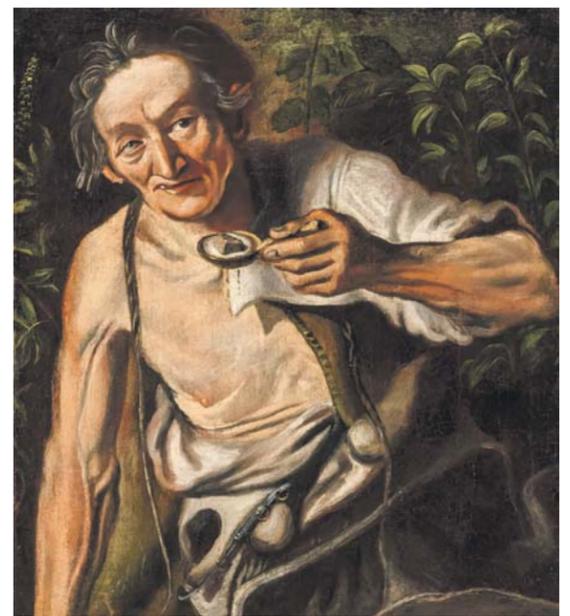
Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

Аляксандр Шаўчэнка «Па дрывы», 1913 г.

Міхаіл Жычы «Амуры», 1860 г.

Невядомы мастак. «Пастух», XVII ст.

У гонар славных папярэднікаў

Беларускі саюз мастакоў працягвае серыю сустрэч, прысвечаных творчаму жыццю рэгіёнаў. На мінулым тыдні зацікаўленыя асобы сабраліся на прэс-канферэнцыі «Духоўнасць нацыі ў мастацтве: спадчына і новыя праекты мастакоў Брэсцкага рэгіёна» ў Доме прэсы. Сярод спікераў — мастакі, мастацтвазнаўцы, музейшчыкі...

У склад Брэсцкай абласной арганізацыі Беларускага саюза мастакоў, якая адзначае 75-годдзе з дня ўтварэння, уваходзяць 48 чалавек (сёлета ў яе ўвайшлі Мілаўрад Палачыч (Уладзімір Ткачэнка), Юлія Яканюк і Вольга Данілюк). Узначальвае аб'яднанне Пётр Кузьміч.

Ацаніць плён працы ўдзельнікаў творчай суполкі гледачы могуць на штогадовай выстаўцы «Берасцейская палітра». Традыцыйная экспазіцыя, сёлета прысвечаная 75-годдзю аддзялення, адкрылася ў выставачнай зале на Савецкай вуліцы абласнога цэнтру ў пачатку лістапада. У яе рамках другі год запар праходзіць конкурс імя Мікалая Селешчука.

— Брэсцкая абласная арганізацыя мае вялікую гісторыю, — упэўнена першы намеснік старшыні БСМ, мастацтвазнаўца Наталля Шаранговіч. — Магчыма, яна яшчэ не вельмі ярка напісана, тым не менш, яе ведаюць і помняць. Суполка ў гэтым рэгіёне была створана мастакамі-франтавікамі. Самае дзіўнае, што амаль усе яны не былі ўраджэнцамі Брэста, аднак вельмі палюбілі гэты край, уславілі яго ў сваіх работах.

Удзельнікі прэс-канферэнцыі.

Сярод тых, хто ў 1949 годзе аб'явіў аб стварэнні абласной арганізацыі, — Пётр Данэлія, які нарадзіўся ў Махачкале і ў 1945-м застаўся ў Брэсце. У шэрагу ініцыятараў — Іван Фяцісаў: ён нарадзіўся ў Разанскай вобласці, аднак усё яго жыццё прайшло на Брэстчыне. Адным са стваральнікаў мясцовага аддзялення Саюза мастакоў быў і Мікалай Чураба з Мінска — аўтар шэрагу карцін і малюнкаў на тэму абароны Брэсцкай крэпасці.

— У ліку асоб, якія цяпер прадстаўляюць Брэстчыну, — сапраўдныя зоркі. У гэтым краі шмат творчых дынастый. Напрыклад, Куфко — Эдуард Стані-

слававіч і яго сын Уладзіслаў. Эдуард Куфко, стагоддзе з дня нараджэння якога мы адзначалі пару гадоў таму, адзін з першых поруч з Міхаілам Савіцкім узняў тэму канцлагаў. Старшыня Брэсцкай абласной арганізацыі Беларускага саюза мастакоў Пётр Кузьміч — сын знакамітага ювеліра Мікалая Кузьміча, які ўзнавіў Крыж Ефрасінні Полацкай, — нагадала Наталля Шаранговіч.

Асобная тэма гутаркі — правядзенне другога конкурсу сярод мастакоў рэгіёна, арганізаванага сумесна з аблвыканкамам. Спартыўнае носіць імя Мікалая Селешчука — ураджэнца Брэста, на творчасці якога выхоўвалася не адно

пакаленне творцаў. Ініцыятарам конкурсу стаў Мікалай Кузьміч, які шмат гадоў кіраваў Брэсцкай абласной арганізацыяй БСМ. Мэта гэтага праекта — падштурхнуць аўтараў да новых пошукаў, вызначыць найлепшае і цікавае.

Конкурс імя Мікалая Селешчука прайшоў упершыню летась. Журы складалася з запрошаных беларускіх мастацтвазнаўцаў. Дарэчы, свае работы ў мінулым годзе паказаў далёка не кожны брэсцкі мастак, таму не ўдалося прысудзіць усе прэміі. Аднак аўтары ўсё ж звярнулі ўвагу на творчае спаборніцтва, ацанілі яго вынікі, сярод якіх — увага музеяў, прэсы, шырокага гледача. Сёлета ж не толькі павялічылася колькасць удзельнікаў, але і павысіўся ўзровень работ, адзначыла Наталля Шаранговіч, якая ўзначаліла журы.

— Работы, прадстаўленыя на сёлетні конкурс, — даволі моцныя, — адзначыў Пётр Кузьміч. — Спадзяёмся, што ў наступным годзе ўдзельнікаў праекта стане толькі больш і творчае спаборніцтва выйдзе на рэспубліканскі ўзровень.

Дарэчы, пераможцамі другога конкурсу імя Мікалая Селешчука сталі Мілаўрад Палачыч, Глеб Сідарэнка, Алесь Фалей ды іншыя прадстаўнікі розных пакаленняў мастакоў Брэстчыны. Іх жывапіс, графіку, скульптуру, творы дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, прыклады сучасных форм творчасці ў выставачнай зале на Савецкай можна ўбачыць да 24 лістапада.

Юўгенія ШЫЦЬКА
Фота з сайта *dompressy.by*

Спосаб спазнаць сябе

ДК-галерэя запрашае наведаць выставачны праект сучасных беларускіх мастакаў «Нітапіт». У цэнтры даследавання — чалавек, яго ўзаемадзеянне з навакольным светам, унутраная барацьба з самім сабой, якая можа прывесці да трагедыі ці, наадварот, стаць крокам да лепшага жыцця.

У экспазіцыі прадстаўлены работы Ганны Лаўровай, Юўгеніі Новік, Лізаветы Янковай і Васілісы Васілеўскай. Жывапісныя і графічныя, а таксама творы, выкананыя ў змешанай тэхніцы, аб'ядноўваюць традыцыйны класічны беларускі школы і прыёмы сучаснага мастацтва.

Прастора галерэі ўвабрала багатую колеравую палітру, разнастайнасць форм і стыляў. Яркія творы Лізаветы Янковай паказваюць цесную ўзаемасувязь чалавека і прыроды. Мастачка не абмяжоўваецца адным стылем — пачуццямі і эмоцыямі яна адлюстроўвае з дапамогай графікі і жывапісу. «У сваёй творчасці я даследую навакольнае асяроддзе. Усё гэта перакладаю на графічную і жывапісную мову пачуццяў. Мяне цікавіць, як чалавек звязаны з прыродай і як я бачу рэальнасць, у якой знаходжуся», — апісвае мастачка свае работы.

Стыль Лізаветы Янковай набліжаны да экспрэсіянізму: парушана кампазіцыя, яркія плямы, актыўны сюжэт, рытмічныя рухі і зламаныя лініі. Дамінантай жывапісу мастачкі з'яўляецца дыптых «Чароўная прастора» (2023), дзе часткі «Земляробства» і «Жывёлагадоўля» расказваюць доўгую гісторыю чалавецтва на шляху да панавання на Зямлі. На абедзвюх карцінах чалавек трымае ў руках сімвал сваёй перамогі — прыручаную жывёлу і кошык з садавінай. Праз творы можна прасачыць і змены ў галоўным героі.

Пераходным этапам паміж яркімі жывапіснымі работамі графікай і аўтара з'яўляецца карціна «Singer» (2023).

Ганна Лаўрова «Прыняцце», 2023 г.

Асноўныя колеры — зялёны, жоўты, шэры, чорны і белы. Гіпербалізаваныя формы робяць акцэнт на галоўных героях. Але швейная машынка «Singer», якая дала назву твору, губляецца на фоне магутнай фігуры швачкі.

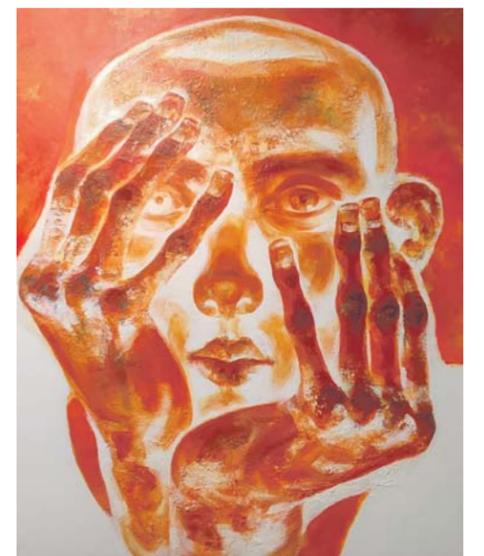
Галоўная тэма графікі Лізаветы Янковай — жаночасць у яе сапраўдным выглядзе. Серыя «Венеры» (2024), выкананая з дапамогай звычайнай паперы і вугалю, адлюстроўвае багіню ў тым выглядзе, як яе ўяўлялі старажытныя рымляне. Неідэальная, на першы погляд, фігура ў выкананні мастачкі становіцца эталонам прыгажосці і пачуццёвасці.

Юўгенія Новік спецыялізуецца на жанры «партрэт», які дазваляе ўбачыць асобу вачыма мастака, прасачыць асабістыя пачуцці аўтара і зазірнуць у яго душу. Партрэт расказвае пра мастака больш, чым пра саму мадэль. Юўгенія Новік працуе з рознымі колерамі і матэрыяламі. Творы «Развітанне»,

«Мацвей. Погляд», «Палёт. Я» выкананы з дапамогай звычайнай паперы і ручкі, з-за чаго гатовыя работы здаюцца незавершанымі. Мастачка выкарыстоўвае тэхніку «лайн-арт» — маляванне з дапамогай ліній і кропак, якія перадаюць двухмерныя і трохмерныя аб'екты. «Лайн-арт» падкрэслівае форму і контур, не абпіраючыся на колер, зацімненне і тэкстуру.

«Мае работы — гэта адлюстраванне мяне і таго, што аб'ядноўвае ўсіх нас значна больш, чым цялесная абалонка, — душы і пачуццяў. Я знаходжуся ў творчым пошуку, і ўсё, што ствараю, — гэта эксперымент. Мастацтва для мяне — спосаб спазнання свету і сябе», — піша мастачка.

Творы Васілісы Васілеўскай вельмі падобныя сюжэтам і колеравай палітрай. Яркія вогненныя абліччы адлюстроўваюць розныя пачуцці. Трыпціх «Які гараць» (2024) адлюстроўвае ўнутраную барацьбу чалавека, супрацьстаянне супярэчлівых пачуццяў. Кожная частка паказвае розныя

Васіліса Васілеўская «Жар», 2023 г.

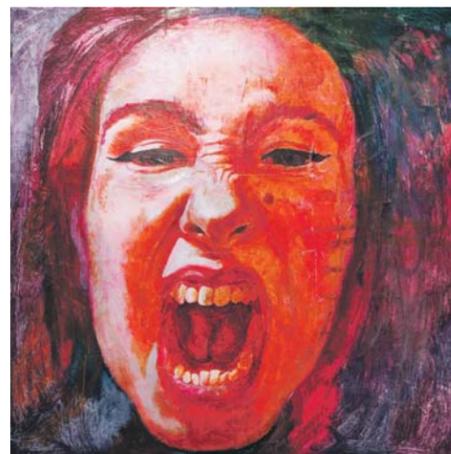
ступені чалавечай распачы. Хваляванне адчуваецца ў работах «Жар» (2023) і «Camouflage» (2022).

На ўнутраных перажываннях сканцэнтравана творчасць Ганны Лаўровай. Манахромныя работы напоўнены смуткам і дэпрэсіўным настроем. Мы не бачым твараў герояў, толькі постаці — як сапраўднае ўвасабленне душэўных пакут. Пасля яркіх і экспрэсіўных твораў Васілісы Васілеўскай і Лізаветы Янковай работы Ганны Лаўровай вяртаюць у душу спакой і раўнавагу.

«Я факусіруюся на адлюстраванні меланхалічных сцэн. Даследуючы тэмы адзіноты і светлага суму, імкнуся перадаць настрой праз свае работы. Выкарыстоўваю традыцыйныя тэхнікі жывапісу і спалучаю іх з сучаснымі падыходамі. Таксама — абмежаваную палітру, каб падкрэсліць элегійны настрой, стварыць кантраст паміж святлом і ценем», — падзялілася творца.

Акрамя жывапісных і графічных твораў, можна пазнаёміцца з эскізамі, замалёўкамі мастакоў і пагартаць скетчбукі.

Выстаўка працуе да 1 снежня.
Лізавета КРУПНЯНЬКОВА

Юўгенія Новік «Кот», 2024 г.

3 чыстага аркуша

Гісторыя, якую мы дакладна ведаем: князеўна Рагнеда адмовіла наўгародскаму князю Уладзіміру, а той адпомсціў ганарлівай дзяўчыне, не толькі забіўшы яе сям'ю, але і скарыўшы Полацк. Але немагчыма дакладна ведаць, што папярэднічала тым падзеям. Чаму Рагнеда нанесла крыўду сватам Уладзіміра (і яму асабіста) ды абрала іншага жаніха? Паводле гісторыі, яе бацька Рагвалод быў у саюзе з Кіевам, а князь Яраполк як законны сын Святаслава быў больш цікавы жаніх для Рагнеды. Але ж мастацтва валодае чароўнай асаблівасцю прапаноўваць свае інтэрпрэтацыі любых падзей. Мэта — якраз прыцягнуць увагу да гісторыі, да асоб, пра якіх распавядаюць творы. Аляксей Дударэў выдатна ведаў пра гэтую ўласцівасць тэатральнага мастацтва і выкарыстоўваў яе ў сваіх п'есах, прысвечаных гістарычным асобам. Яго версія адносіна Рагнеды і Уладзіміра можа падацца дзіўнай: гэта рамантычная гісторыя кахання і злоснага падману, з-за якога здарылася трагедыя. Такога магло не быць, але ў спектаклі «Палачанка», які паставіла рэжысёр Таццяна Самбук у Беларускай дзяржаўнай акадэмічнай тэатры юнага гледача, паказваецца менавіта версія аўтара п'есы. Як юных гледачоў прыцягваць да гісторыі, калі не праз каханне?..

Паміж легендай і ўяўленнем

Галоўны вобраз спектакля і гістарычная постаць, якая шмат перажыла за сваё жыццё, але стала легендай. Складаны персанаж мастацкага твора — таму што трэба стварыць такі вобраз, каб у яго верылі, ім захапляліся, спачувалі. Але каб пасля гэты вобраз сышоў са сцэны і замацаваўся ў свядомасці, каб нагадваў пра тое, што ўсе мы аднекуль родам і нясе́м у сабе адбіткі гісторыі. Можна, таму адна з актрыс, якая выконвае ролю Рагнеды, — Маргарыта Кіселютэ, выхаванка Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, адзначыла: уваходзіць у ролю ёй дапамагаў сам тэкст, таму што нават у пастаноўцы сказаў аўтарам закладзены характар герояў. Потым дадаюцца касцюмы, гарсэт, якія выцягвае — паспрабуй у такім не трываць выпраўку князеўны. Ды і знешнія фактары дапамагалі пабудове ролі (знаходкі, пластыка, святло). І любімыя акцёры, якія побач, партнёры даюць магчымасць падсілкавацца.

— Найбольш складаных псіхалагічных момантаў два, — кажа Маргарыта Кіселютэ. — Па-першае, Рагнеда сабрала ўсе свае сілы і выдзірае свае карані — тое, што было ў жыцці дагэтуль: бацькоў, сям'ю, продкаў. Дзеля чаго? Дзеля кахання, дзеля Уладзіміра. Яна гатовая ахвяраваць усім. Канешне, гэта трэба паказваць з эмоцыяй — не толькі пластычна, але і пражываць. Другі момант — фінал, маналог Рагнеды, калі яна глядзіць у вочы чалавеку, якога кахае і ненавідзіць адначасова. Які забіў яе сям'ю — нікога не засталося. Яна магла кінуцца яму ў ногі: не рабі гэтага, злітуйся. Але яна князеўна: стаіць, глядзіць яму ў вочы, а ў яе коцяцца слёзы... Яна кахае, але гаворыць яму страшныя рэчы. На мой погляд, гэта самы моцны момант спектакля.

Артыстка прызналася, што не глядзела спектакль «Палачанка», які ішоў у ТЮГу раней, вырашыла паказаць гэтую гісторыю з чыстага аркуша, ад сябе

асабіста, як яна яе бачыць, і будавала ролю, абапіраючыся на гістарычныя моманты і тэкст.

Рэжысёрская інтэрпрэтацыя

Напэўна, для рэжысёра-пастаноўшчыка Таццяны Самбука гэтая работа была яшчэ больш складанай:

— Для мяне спектакль пра тое, што ў кожным чалавеку ёсць як святло, так і цемра. Цікава, што перамога ў канкрэтным чалавеку. Не бывае выключна добрага ці дрэннага. Тое, да чаго мы цягнемся, як расцём і што ў выніку абіраем, — рашэнне менавіта самога чалавека... Мы ўвесь час думалі: а як было насамрэч? Таму што гэта літаратурная версія Дударэва, матэрыял вельмі прыхарошаны, рамантызаваны. У ім шмат кахання. Магчыма, насамрэч было і не так, мы гэта разумеем. Таму пастаянна паглыбляліся ў гістарычныя факты, але дапускалі і яго аўтарскую версію, як магло быць. Але ў мяне з'явіўся новы персанаж, які не быў заданы аўтарам п'есы, — Ярыла, бог Сонца. Ён жа блазан, ён жа Бог. Ён праходзіць праз увесь сюжэт лейтматывам, і ў фінале наша Сонца забіта Уладзімірам. Гэта адсылка да гістарычных фактаў. Як вядома, Уладзімір абазначыў сябе як Яснае Сонейка. У нас ён забіў сапраўднае сонца і сам ім стаў...

Таццяна адзначае, што з усіх яе спектакляў гэты найбольш класічны: не старалася тут выявіць сябе як рэжысёра і паставіць на першы план, абраўшы больш традыцыйнае прачытанне. Магчыма, гэта звязана з тым, што гэта першая яе пастаноўка на беларускай мове:

— Усё ж тут выкладзены гістарычныя факты, шмат імёнаў, прозвішчаў, трэба было разабрацца, хто каму кім прыходзіцца, хто з аднаго княства, а хто — з іншага, хто загінуў... Асабіста я блыталася, таму што гэта ўсё на беларускай

мове, а я расіянка, таму яе не ведаю. У мяне ляжаў аркуш беларускага тэксту і яго пераклад. Мне было складана працаваць. Магчыма, у нейкі момант усё ператварылася для мяне асабіста ў жывапіснае палатно, у якім не хацелася ставіць на першае месца сучасную рэжысуру. Хацелася існаваць у гэтым жывапісе і фарбах. Мне здаецца, вы здзівіцеся, таму што не ўбачыце ў гэтым спектаклі мяне.

Для працы рэжысёра была важная каманда аднадумцаў, якія б далучыліся і кожны б узмацніў агульны вынік сваёй часткай. Для яе заўсёды важнае музычнае суправаджэнне (вельмі часта ў яе пастаноўках акцёры спяваюць самі). У гэтым спектаклі гучыць народная песня «Рэчанька». І музыка, аўтарам якой стаў Антон Смаленскі, — першая яе такая праца. Ён зрабіў аранжыроўку калыханкі, якая вельмі спадабалася рэжысёру, і яшчэ адну песню ён выконвае сам. Важнай часткай спектакля сталі пластычныя сцэны (у пастаноўцы Кірыла Балтрукова, супрацоўніка Маладзёжнага тэатра, які далучыўся да работы над «Палачанкай»). Але пры ўсіх зваротах да беларускай гісторыі з боку пастановачнай групы трэба ўсё ж адзначыць: гэта сучасны спектакль, дзе героі існуюць па-за часам, пра што сведчыць іх вопратка — зусім

не гістарычная (з'ялёная — змяіная? — сукенка, у якой прадстаўляюць дзяўчыну сватам, з'яўляецца яркім колеравым акцэнтам, які ў нейкі момант пераварочвае падзеі, што дагэтуль ішлі сваім ходам). На пазачасавасць працуе сцэнаграфія мастацка-пастаноўшчыка Ларысы Рудэвай. Ды і дзеянні герояў, за якімі даводзіцца назіраць з пытаннямі: а што гэта значыць? Так, напрыклад, Уладзімір кладзе высокую сцяну з камянёў, што становіцца перашкодай для яго ж уласнага нармальнага існавання: дык князь ці сын рабыні?.. А калі б гэтай сцяны не было, можа б, і не прыйшлося нешта даказваць сілай?..

Памятныя прысвечэнні

— У нас шэкспіраўскія жарсці, і Таццяна Самбук зрабіла ўсё, каб гэтая гісторыя была цікавая менавіта юнаму

гледачу, — гаворыць Вера Палякова-Макей, дырэктар Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра юнага гледача. — Таму што наша галоўная задача — прыцягваць не столькі дарослага гледача, колькі юнага. «16+» — якраз узроставае абмежаванне для моладзі. Я ўпэўнена, спектакль будзе карыстацца вялікім поспехам у маладой публіцы, таму што ў нас тут праз раз — інстаграмная карцінка. І мы дазваляем здымаць у зале — гэта наша «фішка». Мы робім спектаклі так, каб наш юны глядач не сядзеў у тэлефоне, а ўздзімаў яго тады, калі хоча зняць вельмі прыгожы момант для сацсетак, каб потым гэта выкласці і распавесці сваё меркаванне. Але я думаю, што дарослым гледачам таксама спадабаецца: таму што «каханню ўсе ўзросты падуладныя». А гэта спектакль пра каханне. Мы прыбралі ўсю ваяўнічую частку гэтага твора, пакінулі дакладную лінію кахання двух вядомых нам персанажаў. Таму натуральна, што п'еса мела некаторыя скарачэнні, Таццяна Самбук напісала аўтарскую інсцэніроўку (усё ўзгаднана з удавой Дударэва Валянцінай Віктараўнай). Я разумела, што паказваць моцна і так крута гэтую гісторыю кахання можа толькі Таццяна. Усё, што яна робіць пра каханне, — заўсёды на разрыў аорты, бо абстрае і ўзмацняе гэтыя рэчы. Калі мы пачалі размаўляць, я зразумела, што яна не ведае беларускай мовы. Але Таццяна сказала: «Мне так хочацца паспрабаваць паставіць спектакль менавіта на беларускай мове». — «А мне хочацца, каб ты паспрабавала». На гэтым і паразумеліся. Яна дадала свайго бачання: як сучасны малады чалавек адчувае гістарычную драму ў цяперашніх рэаліях. Мне здаецца, што гісторыю Рагнеды і Уладзіміра, як і Рагвалода, павінен ведаць кожны беларус, які сябе паважае. Мне здаецца, што нам уда-

лося зрабіць нешта новае, але ў той жа час захаваць цудоўны тэкст і добрыя традыцыі, якія існавалі ў ТЮГу больш як 20 гадоў таму назад. Я ўпэўнена, што гэты спектакль палюбяць гледачы і ён атрымае новае жыццё.

Ідэя пастаноўкі нарадзілася, калі споўнілася 20 гадоў з дня смерці Андрэя Андрасіка, мастацкага кіраўніка ТЮГа і першага рэжысёра-пастаноўшчыка «Палачанкі». Яго спектакль некалі быў візітоўкай тэатра, таму было б правільна яго аднавіць на сцэне. А ў хуткім часе пакінуў гэты свет і аўтар п'есы Аляксей Дударэў. Тады стала зразумела: трэба, каб жыла «Палачанка». Такім чынам, новая пастаноўка прысвечана дзвюм выдатным асобам, якія зрабілі вялікі ўнёсак у развіццё беларускага тэатральнага мастацтва.

Ларыса ЦІМОШЫК
Фота з сайта beltuz.by

Сустрэча з майстрам

Улітаратурна-мемарыяльным музеі Я. Коласа днямі прайшла творчая сустрэча ў фармаце майстар-класа з заслужаным дзеячам мастацтваў Беларусі, лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі Беларусі, вядомым акцёрам і рэжысёрам Валерыем Анісенкам. Творца расказаў пра шлях да тэатральнага мастацтва, згадаў знакавых для свайго лёсу людзей. На вечарыне таксама праглядзелі некаторыя ўрыўкі са спектакляў, у якіх выконваў ролі Валерый Данілавіч. На працягу сустрэчы аўтар неаднойчы звяртаўся да ўрыўкаў з уласных творчых дзённікаў.

Мерапрыемства праходзіла ў коле зацікаўленых — на другім паверсе Коласавага дома сабраліся разам аматары творчасці Валерыя Анісенкі, добрыя знаёмыя і сябры. Творца падзяліўся гісторыяй напісання некаторых кніг. Дарэчы, сябе

Валерый Анісенка сціпла называе не пісьменнікам, а фіксатарам падзей жыцця.

З прывітальным словам да гасцей і Валерыя Анісенкі звярнулася народная артыстка БССР Марыя Захарэвіч. Яна выказала падзяку за запрашэнне:

— Сённяшняе мерапрыемства ўнікальнае. Гэта проста нейкі цуд. Дзякуй за тое, што ўспомніў пра мяне ў сваіх кніжках, за твае добрыя словы. Сапраўды, твае творчыя дзённікі — гісторыя нашага тэатральнага жыцця. Не толькі канстатацыя падзей, але і разважанні аб прафесіі, стаўленне да яе, да акцёраў. Як добра, што такія майстры, як ты, сёння побач з намі.

Валерый Анісенка, выходзячы з уласнага вопыту, расказаў, што толькі творца дакладна можа ацаніць, колькі намаганняў ён укладае ў сваю справу:

— Я таксама ведаю сабе цану, ведаю, што я, сапраўды, добры, моцны артыст, — адзначыў Валерый Данілавіч.

Гледзячы на такія багаты вопыт, з гэтым цяжка не пагадзіцца.

Майстар таксама звярнуў увагу на работу з юным пакаленнем артыстаў:

— Час ад часу я працую з імі: нічога не тлумачу, не даказваю — толькі паказваю на сваім прыкладзе тое, што мне хацелася б убачыць. І маё бачанне можна не прымаць. Аднак паказаць самому, як гэта павінна быць, — і ёсць аўтарскі тэатр. Рэдка каму гэта ўдаецца.

Не кожнаму дадзена чуць, умець. Я гэтай справе прысвядзіў усё жыццё. І калі мяне аднойчы спыталі: «Дык у вас свая школа?», я адказаў: «Калі не казаць аб канкрэтным будынку, то, у прынцыпе, так». Маё бачанне і разуменне — вынік мноства пастаўленых спектакляў. Былі спектаклі, калі я набліжаўся да свайго аўтарскага тэатра. Гэта вельмі важна, таму што менавіта набліжэнне да ідэалу ў прафесіі, прычым любой, вызначае ўзровень майстэрства. Абавязкова павінны быць работы, у якіх заўважна гэтае набліжэнне.

Яна ВАЛАСАЧ

Хлапчук з невядомай вайны

«Знаёмства» з Міхаілам Малочкам у мяне даўняе. Толькі невядакова яно ў двукоссі. Тычыцца не асабістай сустрэчы, а прачытання яго кнігі «Жил-был мальчишка», якая ў 1965 годзе выйшла ў выдавецтве «Беларусь». Так захапіла сваёй шчырасцю, надзіва светлым позіркам на жыццё і аптымізмам на будучыню, што захацелася падзяліцца ўражаннямі. Дзякуючы такому жаданню, і стаў «лімаўцам». Канешне, не супрацоўнікам гэтай (тады яшчэ не штотыднёвіка) газеты. Хто б асмеліўся ўзяць мяне, drugaкурсніка ўніверсітэта, на працу ў такое аўтарытэтнае на той час выданне? Свой водгук паслаў менавіта ў «ЛіМ». Як жа абрадаваўся, убачыўшы яго надрукаваным у нумары ад 18 сакавіка 1966 года.

Міхаіл Малочка.

Дзякуючы кнізе «Жил-был мальчишка» прыйшоў да чытача адзін з самых юных пісьменнікаў сярод тых, якія загінулі на вайне. Чаму пра яго вядома менш, чым пра іншых? Смерць Міхаіла Малочку напаткала не ў час Вялікай Айчыннай вайны, а ў савецка-фінляндскай, якую Аляксандр Твардоўскі назваў «незнаменнай», а таму і невядомай. Удзельнічалі ў ёй і беларускія пісьменнікі: Алесь Есакоў, Міхась Калачынскі, Кандрат Крапіва, Аркадзь Марціновіч, Язэп Семязон, Фёдар Янкоўскі... І ён, урадзец Магілёва, Міхаіл Малочка — студэнт Маскоўскага інстытута філасофіі, літаратуры і гісторыі імя М. Г. Чарнышэўскага (МІФІ). У час вучобы сябраваў з такімі вядомымі пазней літаратарамі, як Сяргей Нараўчатаў, Юрый Нагібін і іншыя. Сяргей Сяргеевіч напісаў і прадмову «Слово о друге» да кнігі «Жил-был мальчишка»: «МИХАИЛ МОЛОЧКА... Стоит, кажется, руку протянуть, и дотронешься до плеча своего товарища. <...> Но чудес не бывает, лишь пожелтевшие фотографии и случайно сохранившиеся письма в малой степени восполняют утраченное. И как неожиданный подарок — потерявшийся дневник...»

Гэтыя запісы, а таксама некаторыя пісьмы, і ўвайшлі ў кнігу. Нельга не здзіўляцца раньняму прайўленню яго творчых задаткаў. У 18 гадоў стаў актыўным аўтарам газеты «Піянер Беларусі». Хутка прабіўся на старонкі «Пионерской правды», «в свои двадцать лет <...> уже активно выступал с критическими статьями в белорусской и центральной прессе. Подшивка "Литературной газеты" тех лет хранит немало номеров с подвалами, подписанными псевдонимом "Михаил Молов". Это были не просто рецензии и отзывы: в своих статьях ставил различные моральные и этические проблемы и по-новому, остро пытался их разрешить».

Ды і літаратурай цікавіўся не як звычайны чытач. Падыходзіў да прачытанага патрабавальна, абавязкова выказваў сваю думку, аб чым таксама дзяліўся ў дзённіку. Не абыходзілася і без максімалізму. Гэта тычылася і аўтарытэтаў: «Идя домой, купил книгу "Новая земля" Ф. Гладкова и только начал читать, а уже обнаружил ряд ошибок». І гэта пра аднаго з класікаў сацыялістычнага рэалізму! Уважліва прачытаў і паэму Паўлюка Труса «Дзясяты падмурак». Зрабіў гэта пасля таго, як настаўніца па беларускай мове Вера Васільеўна Пранік дала вучням заданне зыходзячы са зместу гэтага твора напісаць аб ім сачыненне. З яго, несумненна, мог вырасці цікавы крытык: літаратурныя інтарэсы былі шматгранныя. І шмат чытаў. Напрыклад, з радасцю адкрыў для сябе «Ліяду» Гамера: «Сперва <...> думал, что трудна и непонятна будет эта книга, как-никак 27 столетий прошли! Думал, что без

энциклопедии не обойдется. Оказывается, сама "Илиада" — это обширная энциклопедия древнегреческой жизни».

Збіраўся напісаць апавесць. Пра лёс яе нічога не вядома, відаць, гэта былі толькі накіды. А вось другая — «Двадцатая весна» — прыйшла да чытача ў тым жа 1965 годзе, як і «Жил-был мальчишка», але ў выдавецтве «Советская Россия». І не адна, а з працягам яе — «Ты и я», аўтар якой Ганна Молава. У сапраўднасці — Н. Случ. Яна таксама вучылася на літаратурным факультэце МІФІ і, як сведчыць Юрый Нагібін, «никогда не помышляла о творчестве, но осталась тетради человека, которого она любила, а в них — оборванная на полуслове повесть, словно бы и сама жизнь Михаила, оборванная задолго до отведенного ей коротенького срока». Так і атрымалася, кажучы словамі Юрыя Маркавіча, «эстафета сердец» пад агульнай назвай «Тебе, моя жизнь», пад якой кніга і з'явілася ў выдавецтве. Чаму працяг пад такім псеўданімам, здагадацца няцяжка, Міхаіл Малочка друкаваўся ў «Литературной газете» як Міхаіл Молаў.

Напісанае ім Ганнай Молавай прадоўжана. Гэта працяг апаведу аб каханні двух маладых людзей, студэнтаў. Аднак існуе не толькі некаторая падабнасць у выбары літаратурных герояў, але і адрознасць. Малочка цалкам прытрымліваўся аўтабіяграфічнай асновы. Сябе ён перайменаваў у Анатоля Голубева. Адзін з галоўных персанажаў апавесці «Ты и я» — таксама ён. Аднак калі ў «Двадцатой весне» яго каханую завуць Берттай, то ў працягу — Аняй. Істотны і такі момант. У першым творы персанажы разыходзяцца, па сюжэце ў гэтым вінавата Бертта. У апошнім раздзеле Анатоля над Тушынскім аэрадромам здзяйсняе скачок на парашуце. Даказвае Берце, чаго варты, і што «еще не кончил жить». Адначасова гэта і здзяйсненне подзвігу, хай і невялікага. Ён таксама быў не толькі для самога сябе, але і для Бертты. Сапраўдны подзвіг яго чакаў наперадзе, таму і не завяршыў апавесць.

Калі 30 лістапада 1939 года па радыё прагучала паведамленне аб пачатку баявых дзеянняў савецкіх войскаў супраць Фінляндыі, ён запісаўся добраахвотнікам. Даўно гэта вырашыў, бо не сумняваўся, што наперадзе чакаецца вайна. Не гэтая, а з фашысцкай Германіяй. Успамінаецца такая згадка Сяргея Нараўчатага пра яго: «Помню, в августе 1939 года вечером в Ташкенте мы услышали из дребезжащего громкоговорителя сообщение о пакте с Германией. Как помрачнел Михаил!..» Не па сабе стала з-за таго, што падпісаны пакт

успрымаў як своеасаблівую ўступку краіне-агрэсару. Важна і такое сведчанне: «В понятие "интернационализм" он вкладывал многое. Оно было у Миши неотъемлемым от чувства советского патриотизма. Любовь к Советской родине сливалась с юношеским преклонением перед борющейся Испанией. Как мечтал Михаил о том, чтобы попасть в сражающийся Мадрид! Вплоть до наивно-серьезных мыслей ехать туда, хотя бы "зайцем" на республиканском пароходе, стоявшем в августе 1938 года на якоре в Феодосии».

Са студэнтаў МІФІ быў створаны спецыяльны лыжны атрад. Уступаючы ў яго, Міхаіл Малочка праявіў не толькі свой высокі грамадзянскі патрыятызм. Ён свядома пайшоў на шлях самаахвярнасці, бо на такі важны крок рашыўся, не маючы армейскай падрыхтоўкі. Як і іншыя студэнты, якія ўвайшлі ў яго. Гэта стварала ім большыя цяжкасці, чым тым, у каго была добрая фізічная вывучка. Ведалі яны і пра тое, якое суровае зімой у тых краях надвор'е. Бліндажы хоць крыху ад ветру засцерагаюць. А тут цяжкія лыжныя пераходы, калі трэба было пераадолець некалькі кіламетраў.

Аповесць «Ты и я» Ганна Молава пачала на журботнай ночце. Уражанне такое, што перад ёю на стала ляжаць тыя запісы, што засталіся пасля Малочкі (у апавесці Голубева), і яна, праглядаючы іх, запісае на паперу ці друкуе на машынце тое, што неаднойчы думала-перадумала: «ТЕБЯ нет. Я не знаю, есть ли ты или тебя больше нет. Передо мной листки, твои рукописи, записки. Это повесть. Твоя книга. Самое светлое, самое нетерпеливое из всех мечтаний. Она не окончена. Черновики, наброски, иногда просто два-три слова на испещрённом почерком белым листе. Они могли стать главами. Ты так много мог, так много успел сделать. Впереди целая длинная жизнь, ее надо пройти... А я так мало могу. Мне просто страшно. <...> Я кропотливо собираю все самое ценное, я хочу все это уловить, приберечь как можно больше, чтобы хватило на длинную жизнь без тебя».

Сапраўды, «эстафета сердец» напісана не толькі з успамінаў Ганны Молавай. Двух сэрцаў, якія ўзаемна кахалі адно аднаго. У выніку дзве апавесці ператварыліся ў адзін твор, важнасць якога Юрый Нагібін вызначыў так: «Повесть "Тебе, моя жизнь" напомнит людям о том, каким светлым, чистым, верным и мужественным было поколение, рожденное, чтоб, смертию смерть поправ, сломать горло фашизму. Со страниц этой повести в наше сегодня шагает высокий, светловолосый, серьезный и нежный юноша, друг поэта, чья "Бригантин" стала гимном всем, не страшась простора и ветра».

У апавесці Ганны Молавай прысутнічае і непасрэдны зварот да галоўнага персанажа. З Анатолям Голубевым яна размаўляе як з жывым. І не толькі тады, калі ўзнаўляе моманты са студэнцкага жыцця, апавядае пра сваё каханне. Што да таго моманту, калі ён з таварышамі аказаўся побач на перадавой, каб пасля пайсці ў лыжны паход, канешне, спрацоўвае і інтуіцыя. Удзельнікі паходу пакуль што мірныя людзі, але ўжо ў вайскавай форме. Здаецца: толькі затрымай позірк — і ўсіх іх убачыш. Нібы не мінула 85 гадоў з той страшнай трагедыі: «Их высадили севернее деревни Раболы. 34-й особый лыжный батальон вышел на 666-й пограничный знак. Под метровым покровом снега недвижно лежала родная земля, ее край. Они отдали ей честь. Самые опытные вышли вперед, в головную часть колонны, чтобы проложить по снежной целине лыжный след».

Пра тое, што адчувалі лыжнікі ў гэты момант, калі за спінай засталася савецкая зямля, нічога не гаворыцца. Нешматслоўная Ганна Молава і далей: «Сколько времени шли вы? Метель, мороз. Наконец остановка: первый привал. Первый костер». Ды гэтая нешматслоўнасць — як тая цішыня, пасля якой можа адбыцца такое, пра што і падумаць не мог: прагучаў, «<...> разрывая ночную тишь, треск винтовочных выстрелов».

Далей малюнак... Сказаць бою, язык не паварочваецца. Схваткі, па сутнасці, не было. Фіны напалі знячэўку, як рабілі гэта неаднаразова, і хутка адышлі: «Кто-то упал? Кто? Убит, ранен? Под шинелью проталина, промокшая кровью. И взгляд, уже не видящий, высоко-высоко над вершинами ищет небо, хоть малый клочок, и, быть может, светлые окна далекого дома».

Раненых взяли на плечи, убитые остались на снегу. Шли вперед, сокращая привалы, не разжигая костров».

Гэтаксам пераканаўча перададзены і далейшы шлях калоны лыжнікаў: «И уже не каждый помнил счет времени, прошедшим суткам. Спали стоя, уткнувшись в лыжные палки. Шли и на ходу видели сны: озаренная ярким электрическим светом нескончаемая улица, открытые окна, девичий взгляд и песни. Как звенят голоса! Сейчас я к тебе подойду, мне так нужно сказать... Иные из вас, во сне, останавливались. "Ты же замерзнешь! Слышишь! Георгий! Жорка! Чёрт". Приходилось уговаривать, толкать, трясти за плечи. И вы шли, оставляя на снегу тех, кого уже невозможно было поднять. Шли четверо суток, а возможно, пять или шесть. Шли столько, сколько было нужно».

Шлі тыя, хто пакуль застаўся жывым. Міхаіл Малочка загінуў, ратуючы знямогла таварыша. Смерць у раннім узросце і з такімі вялікімі творчымі задаткамі ўспрымаецца асабліва балюча кожным, хто здатны на найвялікшае суперажыванне, у каго нізкія болевы парог. Як ні згадаць верш Аляксандра Твардоўскага «Две строки»:

*Из записной потертой книжки
Две строчки о бойце-парнишке,
Что был в сороковом году
Убит в Финляндии на льду.
Лежало как-то неумело
По-детски маленькое тело.
Шинель ко льду мороз прижал,
Далеко шапка отлетела.
Казалось, мальчик не лежал,
А все еще бегом бежал,
Да лед за полу придержал...
Среди большой войны жестокой,
С чего — ума не приложу,
Мне жалко той судьбы далекой,
Как будто мертвый, одинокий,
Как будто это я лежу,
Примерзший, маленький, убитый
На той войне незначимый,
Забывший, маленький, лежу.*

У гэтым творы Аляксандр Трыфанавіч меў на ўвазе не Міхаіла Малочку. Ён пісаў пра ўсіх хлапчукоў, якія па сваім узросце былі прыкладна такімі, і якія, як ён, былі ўпэўнены, што «наша рамантыка — гэта будучая вайна з фашызмам, у якой мы пераможам». Таму, не задумваючыся, і пайшлі ваяваць. Многія з іх, хоць і не ведалі аднаго з запісаў Міхаіла Малочкі, зробленага ім у дзённіку, кіраваліся тым жа прынцыпам, які ён лічыў вызначальным для сябе: «Если жить для себя, так лучше совсем не жить. А если жить для всех, то это значит жить и для себя, ибо воспоминания о тебе останутся самые хорошие».

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Апярэдзіць сучаснасць

Фотаздымкі віцебскага фатографавынаходніка Сігізмунда Юркоўскага (1833–1901 гг.) прадстаўлены ў экспазіцыі «Аб'екты эпохі» ў выставачным комплексе Мемарыяльнага музея-майстэрні З. І. Азгура. Яго работы захоўваюць памяць пакаленняў, дазваляюць усвядоміць каштоўнасць набытага і страчанага, дапамагаюць вывучаць гісторыкакультурную спадчыну Беларусі.

Сігізмунд Антонавіч Юркоўскі нарадзіўся ў 1833 годзе ў шляхецкай сям'і. У 1844 годзе паступіў адразу ў другі клас Магілёўскай мужчынскай гімназіі, у 1852-м — у Нежынскі юрыдычны ліцэй, пасля заканчэння якога ўладкаваўся

Дзеці архітэктара Кібардзіна (Ніна, Мікалай, Зіна), 1895 г.

ў канцылярню Магілёўскага грамадзянскага губернатара на пасаду калезскага рэгістратара. Аднак праз год звольніўся з-за хваробы і паступіў у Імператарскую медыка-хірургічную акадэмію ў Санкт-Пецярбургу.

Падчас навучання ў акадэміі Сігізмунд Антонавіч зацікавіўся фатаграфіяй і стаў вучнем пецярбургскага фатографа Андрэя Дэнбэра. І ўжо ў верасні 1866 года падаў прашэнне віцебскаму губернатара на дазвол адкрыць фатаграфічную ўстанову. Праз год Сігізмунд Юркоўскі меў фотаатэль на Замкавай вуліцы (гэты будынак не захаваны) і больш як тры дзесяцігоддзі быў прызнаным аўтарытэтам па ўсёй вобласці. У фотастудыю майстра заходзілі самыя знакамітыя людзі таго часу, сярод якіх быў і Ілья Рэпін.

Сігізмунд Юркоўскі публікаваў у часопісе свае артыкулы пра ўласціваці фотаматэрыялаў: «Да пытання пра расцяжэнне альбуміннай паперы» (1880), «Да пытання пра фатаграфічную выстаўку» (1881), «Жывыя расліны як аксесуар павільёна» (1882).

Фатограф працаваў над вынаходніцтвам маментальнага затвора і ў 1882 годзе нарэшце змог яго прэзентаваць. Завод Сігізмунда Юркоўскага быў прадстаўлены ў Політэхнічным музеі ў Маскве, ухвалены на з'ездзе Рускага тэхнічнага таварыства (1882) і да 1920-х гг. выпускаўся французскай фатаграфічнай фірмай.

Таксама вядомыя работы Юркоўскага па выкарыстанні фатаграфіі ў судовай практыцы. У артыкуле «Фатаграфаванне арыштантаў» (1884 г.) ён распрацаваў правілы апазнавальнай фота-

Замкавая вуліца. Віцебск, 1880-я гг.

здымкі для крыміналістычных мэт. Сігізмунд Антонавіч называў судовую фатаграфію «Паліцэйскім пратаколам з заўважна ўдасканаленымі пашпартнымі прыкметамі». Гэтыя метады паспяхова выкарыстоўваюцца і ў сучаснай крыміналістыцы.

Імя жыхара Віцебска ўвайшло ў гісторыю айчыннай і сусветнай фатаграфіі. Яго вынаходніцтва апярэдзіла механізм усіх сучасных фотаапаратаў.

Першую ўзнагароду — бронзавы медаль — майстар атрымаў на фатаграфічнай выстаўцы ў Пецярбургу (май 1891 года) «за маментальна знятыя партрэты». Там Юркоўскі прадэманстраваў здымкі, атрыманыя створанай ім камерай з аб'ектывам Дальмэра і затворам Ашыхіна з вытрымкай менш за 1/10 секунды.

У першай зале прадстаўлены партрэты жыхароў Віцебска рознага ўзросту і сацыяльнага статусу. Аўтар амаль

не раскрывае імя асоб, акрамя рэдкіх выключэнняў, такіх як прадстаўнікі роду Ульрыху (1870-я гг.), дзеці архітэктара Кібардзіна Ніна, Зіна і Мікалай (1895 г.), жонка фатографа Леакадзія Палькоўская (1870-я гг.) і малады чалавек па прозвішчы Чарноў (канец XIX ст.). Тут жа можна азнаёміцца з копіямі артыкулаў Сігізмунда Юркоўскага ў «Рускім фатаграфічным часопісе», матэрыяламі Рускага тэхнічнага таварыства і інш.

Краявіды і славытыя мясціны горада Віцебска ў аб'ектыве Юркоўскага прадстаўлены асобна ў другой зале выставачнага комплексу. Напэўна, гэта самая цікавая частка экспазіцыі, бо можна ўбачыць гістарычны цэнтр горада ў зусім іншым, незнаёмым абліччы. Штосьці захавалася з далёкага XIX стагоддзя і да нашых дзён, а некаторыя будынкi наведвальнікі ўбачаць упершыню. Гарадская ратуша, тэатр, Успенскі сабор і саборная плошча засталіся нязменнымі і лёгка пазнаюцца сярод дзясяткаў іншых фотаздымкаў. Але будынкi жаночай гімназіі, вакзала, Смаленскага рынку, Дома губернатара і нават узбярэжжа Заходняй Дзвіны пазнаць не атрымаецца, бо гэтая частка горада змянілася назаўсёды.

Акрамя Віцебска ў аб'екты фатографа трапіла першая вышэйшая навучальная ўстанова аграрнага кірунку Расійскай імперыі і Еўропы — Горацкая акадэмія (1865–1875 гг.).

Выстаўка «Аб'екты эпохі» працуе да 1 снежня.

Лізавета КРУПНЯНЬКОВА

зваротная сувязь

У дзень непагодлівы, у дзень тужлівы

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя перадачы.

У выхадныя — праект Навума Гальпяровіча «Сучаснікі. Літаратурныя партрэты». Размова пойдзе пра паэта Алега Салтука. У чацвер — публіцыстычная перадача Настасі Ермалюк «Свет мастацкага слова».

Радыёверсію тэлеперадачы «Суразмоўцы» Навума Гальпяровіча можна паслухаць у нядзелю і панядзелак.

Гэтым разам — сустрэча з пісьменніцай Жаннай Міус.

Па буднях у праграме «Літаратурная анталогія» — раман «Знесены ветрам» Маргарэт Мітчэл. У «Радыебібліятэцы» з панядзелка да пятніцы — раман «Чорны замак Альшанскі» Уладзіміра Караткевіча (чытае Алег Вінярскі).

У праграме «Прачулым радком» у выхадныя — вершы Уладзіміра Караткевіча.

«Літаратурныя гісторыі» пазнаёмяць з апавяданнямі айчынных і замежных аўтараў.

Для юных прыхільнікаў мастацкага слова — праект «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» — казка «Маша і яе чароўны лес» Таццяны Дамаронак. Штоўечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для самых маленькіх. Праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам новага нумара «ЛіМа».

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі. Выходзіць з люты 1932 года. Штодзённы — 16 старонак

• Паэзія • Проза • Літаратурная крытыка • Бібліятэчная прастора
• Музеі • Выяўленчае мастацтва • Тэатр
• Музыка • Архітэктура • Краязнаўства • Кінематограф

Падпісныя індэксы:	Цана, руб.		
	за месяц	за квартал	за год
63815 — індывідуальная льготная падпіска	13,70	41,10	82,20
63856 — індывідуальная падпіска	19,70	59,10	118,20
63880 — ведамасная льготная падпіска	41,00	123,00	246,00
63416 — ведамасная льготная падпіска (для юрыдычных асоб, якія аформілі падпіску ў адрас сваіх работнікаў і пенсіянераў)	19,70	59,10	118,20
638562 — ведамасная падпіска	53,80	161,40	332,80

Шаноўныя сябры!

У нас добрая навіна: цяпер аформіць падпіску на газету «Літаратура і мастацтва» яшчэ прасцей і хутчэй — пры дапамозе QR-кода.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

26 лістапада — у Нацыянальную бібліятэку (адзел беларускай кнігі) на літаратурны праект «20 пытанняў пісьменніку». Госьць — Навум Гальпяровіч. Пачатак у 15.00.

26 лістапада — у бібліятэку № 11 (пр. Ташкенцкі, 3) на песенна-літаратурную гасцёўню «Букет восені» з

Людмілай Воранавай. Пачатак у 16.00.

27 лістапада — у Мінскі гарадскі тэатр паэзіі пры Цэнтральнай бібліятэцы імя Янкі Купалы (вул. В. Харужай, 16) на вечар памяці Алега Жукава і Алега Елісеевіча «У нашых сэрцах — назаўсёды». Пачатак у 17.30.

27 лістапада — на пасяджэнне літаратурнай гасцёўні «Аўтограф» (вул. Карбышава, 42). Госьць — Валеры Саротнік. Пачатак у 18.00.

27 лістапада — у бібліятэку № 5 (вул. Казлова, 2) на музычна-паэтычную імпрэзу «Душы смирной красота» паводле вершаў Кацярыны Стройлавай. Пачатак у 18.00.

28 лістапада — на творчую сустрэчу Тамары

Кавальчук з вучнямі пачатковых класаў у Цэнтральнай гарадской бібліятэцы горада Слуцка. Пачатак у 12.00.

28 лістапада — у публічную бібліятэку № 2 (вул. Усходняя, 56) на творчую сустрэчу з Тамарай Бунта. Пачатак у 13.00.

28 лістапада — на творчую сустрэчу Тамары Кавальчук з вучнямі 5–9 класаў у ДOME творчасці г. Слуцка. Пачатак у 14.00.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звезда"»

Галоўны рэдактар Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:

Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей
Вольга Дадзімава

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі: Юрыдычны адрас: 220013, Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі: 220034, Мінск, вул. Захарова, 19 E-mail: lim_new@mail.ru Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны: галоўны рэдактар — 325-85-25 адказны сакратар — 377-99-73 аддзел крытыкі і бібліяграфіі; прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98 бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы: 63856 — індывідуальны; 63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў; 638562 — ведамасны; 63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звезда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ Нумар падпісаны ў друку 21.11.2024 у 11.00 Ум. друк. арк. 3,72 Наклад — 683

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку» ЛП № 3820000007667 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013 Заказ — 2657 Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукпісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэцензуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

